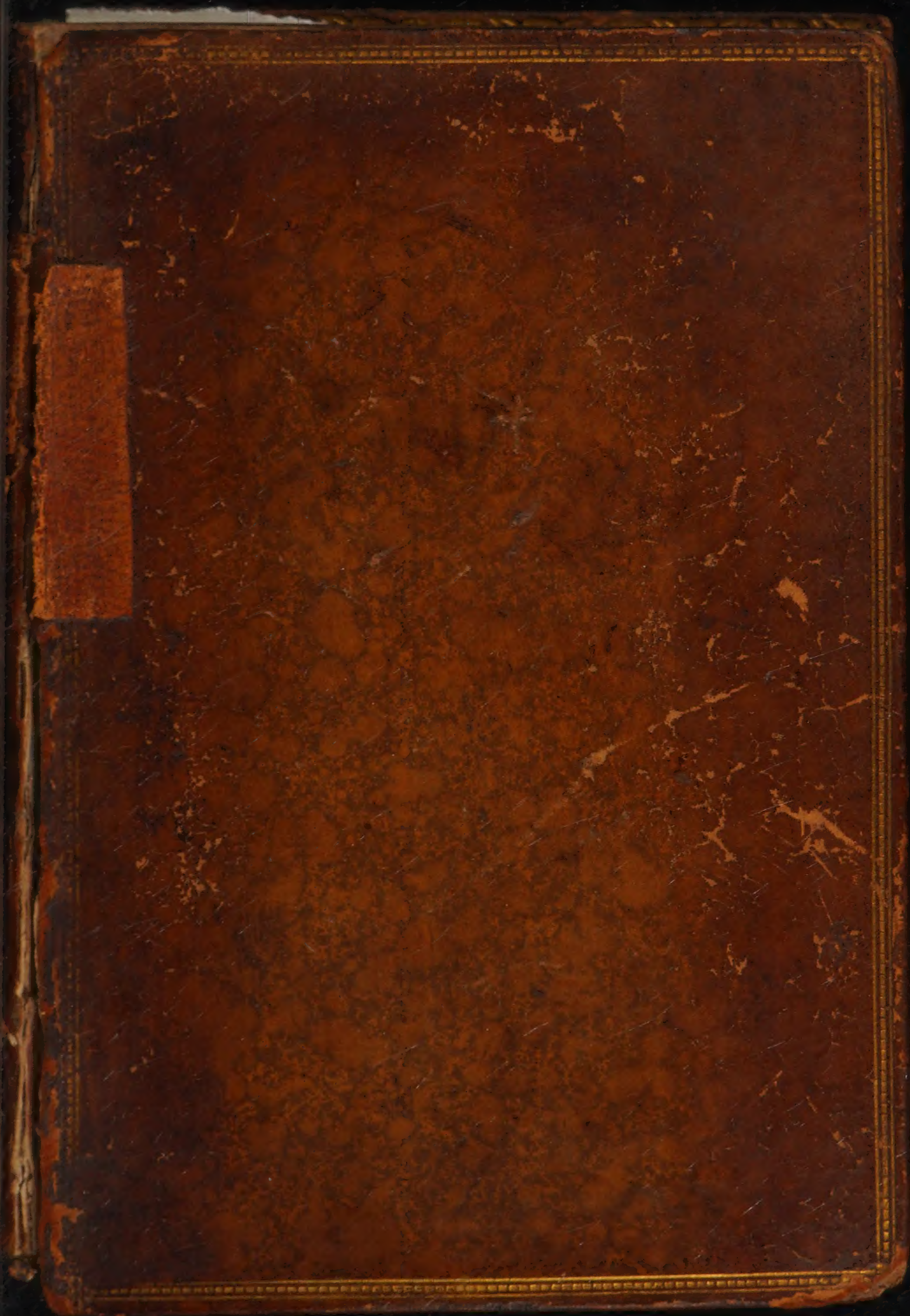

HIPPOCR.
1572
CONFAL.
1535

Jno. Lewis Petit M:D.

Coll. Regal. Med. Lon. Soc. S.R.S & S.S.A.

11 · 5 · 22

John Louis Petit

WELLCOME
HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

fol.	pag.	vers.	Lege.	margine
2	1	16	leuitare.	
3	1	17		Auice.cap 1
6	2	9	φησὶν	fen 4 lib. 1
7	1	7	multæ	
7	2	23	Galeni & Aristotelis	
8	1	21	ἐπεισιοῦσα	
9	2	9	διαπλακεῖσα	
12	1	25		
13	2	22	alimentarij	diæta
18	2	23	imitatione	
19	1	21	proprietate	
25	1	4	ὁλοσχερὲς	
26	2	12	iudex	
26	2	27	ἐς διαπνοὴν	a
30	2	1		com. in aph.
31	1	16	prudenter & opportunè	16.
39	2	24	ὁδὸς ἄνω καὶ κάτω μίη	
43	1	5	maturæ	
43	1	24	citius a nostra natura vincetur eo celerius	
43	2	11	παρὲξ	

Reliqua errata & quæ malè distincta sunt beneuolus lector facile recognoscet.

CLARISSIMI PHILOSO-PHI AC MEDICI IOAN-NIS BAPTISTE CON-FALONERII VERO-nensis, de Vini natu-ra disputatio.

Venetiis. M. D. XXXV.

¶ IOAN. BAPTISTA CONFALONE-
rius, Dominico Montisauro. S.P.D.

OGAVISTI sepe pro tua singulari erga me beniuolentia iucundissime Compater, ut meam in proposita de uini natura quæstione sententiam dicerem, quod quidem tu non faciebas, quo meo auxilio aut consilio arbiter ac moderator egeres in ea sedanda componendaque inter nostros Medicos controuersia, quę quasi ciuili quadam discordia percreuerat, Sed cum me semper singulari quadam, ingenuaque obseruantia fueris prosecutus meamque doctrinam quantulacunque sit colueris, pro tua humanitate quid sentirem magni apud te ponderis & momenti fore in animum tuum induxeras. Quis enim a teneris (ut aiũt) tuum ad bonarum literarum studia propensum animum non cognouit? quis in philosophię aut medicinę ambiguitatibus disceptationibusque ingenii acumen & acerrimum rectissimumque iudicium nõ est miratus? Ad quam uirtutis laudem gloriã que peruenisti, tum Latinorum Græcorumque, tum Arabũ authorum commentariis & monumentis assidua uigilantia diligentique studio euoluẽdis & examinandis, cuius nõ paruam fidẽ nõnulla ex Aristo. & Galeno per te in latinũ uersa cõmẽtaria efficerẽt, ni tua te moraret modestia quo minus in lucẽ exirẽt. Quid igit in proposita quæstione sentiam tibi in sequenti opusculo explicaui, quod tibi pro mea erga te perpetua beniuolentia, tuisque in re literaria meritis dedicaui. Vale.

¶ IOANNIS BAPTISTAE CONFALOnerii Veronensis Philosophi ac Medici de vini natura. Tractatus Primus. Cap. I.

VM DVOBVS è nostris medicis forte de uini natura contentio incidisset. hoc quidem calefacere & siccare, altero uero potius humectare asserente. altero alteri (ut sępe fit) non concedente ita inualuit contentio, ut in ꝓposita quęstione mutuo consensu, pręmio uictori decreto pignoribusq; depositis iudices delegerint, quod in certaminibus literarũ minime faciẽdum probat Aristo. adeoq; per hominum aures talis controuersię fama percrebruit. ut nullus fere sit uix dum medicinę studiis initiatus. qui se arbitrum in hac difficultate non profiteatur. multiq; iam suam in scriptis sententiam ediderunt. quibus ego adeo sum excitatus ut mihi tacere turpe existimem. illud sępe ad memoriam Aristo. reuocans, qui cum Isocratem in dicendo discipulorum gloria florere nõ pateretur. uersum quendam de philocteta paulo secus dixit. Turpe enim sibi hic ait tacere & barbaros pati dicere, ille autem Isocratem. Ego autem cum tot aliorum scripta mihi quotidie legenda offerantur, nũquã tamen reponam & ęquo animo taceam? non patiar profecto, neq; cõmittam ut si & ego ex meis laboribus aliquid ad hominum utilitatem elucubrare possim desidia aut negligentia cessasse uidear. Neq; enĩ propositę rei studium tenue aut negligendum quoniam de re sit tam uulgata tãq; usitata ac familiari, cum potius illud nostram indagationem magis debeat excitare, ea enim a nobis perdiscenda magis

ſunt/magiſq́; obſeruanda quibus cum quotidianus uſus & conſuetudo. quippe quę ignorata maius dãnum poſſint inferre quam quę magis rara & pręclara nihil nobis deſeruiunt. & certe adeo frequẽs nobiſcum uino eſt uſus ut eo neglecto noſipſos prope negligere uideamur. ſuntque eius opera & effectus in nobis adeo uarii oppoſitiq; ut nemo ſit qui eos contemplatus non miretur & inquiſitionis ſtudio non accendatur, ut enim ab uno ordinare ac deinde reliqua proſequar. Vinum męrorem ac gaudiũ, ſilentium & loquacitatem, mentis hebetudinem atq; acumen, pinguedinem ac maciem. Sanitatem & egritudinem deniq; uitam ac mortem affert, quę non tam ob uarietatem ſpectanda ſunt, quam miranda q tot affectus diuerſis mortalibus ab eodem uino aliquando proueniant. Quid igitur mirum cum tot contrariorum ſit cauſa, ſi etiam contrariarum de ſeipſo opinionum ſit author? & alii frigidum alii calidum alii humidum alii ſiccum arbitrent. ita ut eius naturam non facile ſit inueſtigare. Cũq; tot uaria uinorum genera tot ſapores tot ſeſe offerant facultates, maior adhuc in eius perquirenda natura ſuboritur difficultas. Qua. ſ. methodo quaue doctrinę uia nobis incedẽdum ſit. & an quãpiam eius ſpeciem definiendam eligere debeamus ex cuius notione alię innoteſcant. an potius uno nomine tota eius ſit determinanda natura. Obſeruandum etiam erit ut quę de uino per naturalia principia demonſtrabuntur ab is quę in arte medendi ſunt obſeruata non diſſentiant, imo per illa experimentis confirmentur ac roborentur.

¶ Vinorum plurima eſſe genera & proprietates. Cap. II.

Vinorum

VInorum plurima,& fere infinita eſſe genera,ſicut & uitium,nemo eſt qui non fateatur cum non ſolum regionum & locorum diuerſitate, ſed agrorum feré numeromultiplicētur, nullaq; regio ſit quę certa ſibi uinorum genera non præſcribat,ut ipſa uinorum nomina atteſtantur, Sabinum, Rhetinum,Leſbium coum.Falernum,&c. quin & in eadem regione ex ſitu locorum,& terrarum proprietate ualde euariant,cuius rei noſipſi iudices,tum ex guſtu,tum ex affectibus,quos in nobis ſentimus,nā alia duri & aſperi aut amareſcentis ſaporis,alia ſuauis grati & dulcis. Sunt alia auſteri acris,alia pontici,alia inſipidi aquoſiq; cum quibus ſaporum generibus tot guſtus differentias & proprietates percipit ut lingua ſibiipſi in ipſis ſignificandis ſufficere non ualeat,nec minus in odore & colore q̃ in ſapore euariant.præter autem dictas ſaporum differentias.Quædam uina ſunt quę noſtrum corpus ulla ſenſibili qualitate non immutant, alia ſupercalefaciunt,alia refrigerant & humectant,alia ſitim & ſiccitatem inducunt. Nec uero tanta in uinis diuerſitas eſt quam aut uiſus,aut olfatus,aut guſtus diſcernat,ſed etiam quædam occultę in ipſis latent ꝓprietates,quę experientia ipſa mortales docuit. Ait Plinius.uinum in archadia fieri quod fœcunditatem fœminis importet uiris rabiem.Quodam alio genere partum abigi.alio ſomnum conciliari. alio fugari.Quin apud Thaſios uitem eſſe theriace, cuius & uinum & uua contra ſerpentum ictus medeť. Eſſe quoq; uinum quoddam thuris odore ex quo diis ꝓlibant.Habet ægiptus uuam prędulcem quę aluum ſoluat.Lycia cōtra quę ſolutam firmat.Sunt & quędam uina quę illico caput,aut aggrauent, aut do-

li.14.c.18.

 lore

lore afficiant,alia quę dolorem aut tollant, aut sobrietatem adducant.

❡ Non posse medicum ex propriis principiis commune in omnibus vinis naturam inuestigare,& ex ea omnium vini propriorum causam assignare. Cap. III.

HÆc autem percensere uolui.ut cum tot uinorum proprietates & opera appareant si ad unā cōmunem formam & rationem redigi possint inuestigemus,& an medicus per suę artis facultatem talem speciem siue idęam perquirere possit.s.an una sit in omnibus uinis cōmunis natura in qua tot diuersa genera concilientur. perq; unam rationem demonstretur tot diuersos ab ipso effectus prouenire,uel potius medicina ad tantum se extendere nō ualeat,ut hanc in omnibus uinis naturam contempletur,sed potius hoc natutalis Philosophi munus sit uel superioris artificis.Cum enim medicinę subiectum sit corpus humanum sanabile, quod quidem subiectum medicus supponit.Et proprietates illi merito talis sanabilitatis inexistentes considerat. modoq; sibi concesso demonstrat,apparet medicum nō posse sua authoritate per causas inuestigare omnibus uinorum generibus cōmunem inexistentem naturam,quippe quę ad sanandi rationem nihil conferat. alioqui si hoc efficere posset naturalis philosophia superuacua foret.Si quas enim medicus consimiles inuestigationes facit eas scito non suas sed naturalis esse Philosophi qui uniuersales rerum sensibilium temperaturas operaq; per uniuersales primarū qualitatum causas cōtemplatur.Medicus uero cum uel ad sanitatem tuendam uel recuperandam solum spectet,eo modo de uinorum generibus considerabit quomodo aut sanitatem faciunt aut destruunt,

& quoniam

& quoniam sanitas in humorum ęqualitate consistit & medicus est artifex sensatus. quod uinum uiderit infrigidata calefacere proculdubio calidum iudicabit, quod uero uentriculi superātem humiditatem exsiccare, siccum, & contra, si quod biliosis humoribus male affectum corpus a tenui & paucifero uino humectari ac refrigerari obseruauerit tale profecto uini genus frigidum & humidum nominabit. quod uero frigefacta & exiccata (ut sunt senum & melancholicorum corpora) calefacere & humectare. hoc pculdubio calidę & humidę naturę esse dicet, nec cōmunem uini naturam sed huius talisq; saporis obseruabit, quā sana ratione expertus fuerit. Neq; enim aliter de uinorum generibus potest enuntiare ac eorum naturam & uim respectu hominis uel temperati uel male affecti experimento comprobarit. Consimiliq; ratione si quod uinum nulla iniuria aut lęsione corpus nostrū recreare & facile restaurare animaduerterit, sine ulla ambiguitate esse conueniens alimentum asseuerabit, ac iuxta hominum naturas illo pro alimento uti non uerebitur. Medicus enim cum sit artifex sensatus & coniecturalis ea etiam quę ab aliis artificibus, secus acciperentur suo modo considerat. Sic enim anni tempora non sicuti astrologus sed iuxta sensilem a corporibus nostris temperaturam diiudicat. Itaq; si ęstas autūnalis, autumnales quoq; ęgritudines expectandas pronuntiat, uerq; hiemale aliquando nominat. Considerat etiam mediā inter sanum & ęgrum dispositionem, quę tamen à naturali posse dari negatur, licetq; à naturali diceretur corpora in continua esse transmutatione. qq; non eadem est diluculo quę uespere fuit sanitas, quia tamen nihil hęc ad sanitatem aut ęgri-

tudinem insensibilis facit transmutatio. ideo non ex re medici est de ea sollicitum esse. multa alia in hanc sententiam adduci possent. Sed hæc in tantum satis erunt inquantum aliquam faciant fidem. Medicum uarios uini effectus experientem non posse unica de illis ratione sententiam proferre. quod cum ita se habeat, qui fieri poterit ut unica methodo aut doctrinę uia unicam in oibus uinis naturā possit indagari.

¶ Non conuenienter illi vini naturam inuestigare qui ex vini meraci & potentis determinata natura reliquas species ex illius definitione cognitas arbitrantur.
Capitulum. IIII.

FRiuolum enim est quod quidam Aristotelis authoritate se munientes dicunt respiciendum esse ad id quod in eo genere optime constitutum est. In omni enim genere aliquod unum esse in quo ratio generis optime se habet. quodq; regula est & mēsura omnium aliorum. hoc aute in uini genere esse, uinum meracum & potentissimum, si enim hoc fiat oportebit medicum de una tātum uini specie determinare. ex cuius cognitione reliquę cognoscantur. & omnia consequenter uina huius primę speciei natura participare. quorum utrunq; est manifeste falsum. Cum Hippocratem & Galenum quotidie legamus de diuersis uinorum generibus differentes. illisq; diuersas naturas facultates utilitatesq; attribuere, insuper opus erit nullum esse uina quod non calefaciat & exsiccet, cum tamen quædam uiam facultate frigida & humida sint. Idemq; isti concedant quid? q͂ talis definiendi methodus, neq; est medico conueniēs, neq; usitatus. Non enim res per analogiam ad aliqđ primum considerat, sicut primus Philosophus aut naturalis sed in ordine ad efficiendam sanitatem. Vel si

optimum

optimum aliquod considerat ut hominem temperatum non ob id desistit quin & omne aliud temperaturę genus assiscat. At qui uini naturam uenātes hoc in recto inuestigationis tramite saltem sistere poterat. s. ut non extremam uini speciem uinum inquam uinosum & potentissimum sibi pro omnium uinorum metro & cognoscenda natura proponerent sed temperatum. q medici in hominum cognoscendis temperaturis non extremam sed temperatissimam sibi proponunt & prosequuntur ex qua sicuti metro alię cognoscantur ac mensurētur. itaq; sicuti mediam hominis temperaturam perfectā dicimus. optimamq; & aliarum mensuram, non autem in extremo constitutam. ita uinum summe temperatum perfectum & optimum dicemus & aliorum mensuram & non in uinositate extremum, & conuenienti me hercle ratione, homini enim temperato temperatum conuenit alimentum. Quam ob rem patet. Non esse scun dum rationem medici eo modo uini naturam inuestigandam ut uino potentissimo accepto eiusq; perpensa natura ita de reliquis omnibus sit sentiendum. Neq; uero talis de rerum naturis decernendi methodus est naturalis. nam si in huiusmodi rebus uniuersalibus modum philosophādi Aristotelis inspexerimus apparebit. nunquā eo modo aut uia ꝓcessisse, ut optimo solum alicuius generis definito, reliqua omitteret, imo quantum fieri potuit in huiusmodi rebus uniuersalibus studuit quippiam inuenire quod modo quodam & certa proportione sub tali cōmuni re contentis conueniret. ut fecit in tertio physicę auscultationis in motu definiendo. cum dixit actum esse imperfectum siue ethelechiam. in cuius inuentione summe admodum est gloriatus. consimi-

liqꝫ ratione animam communi definitione explicauit,& tali quidem quę nulli parti seorsum omnibus autem suo modo coaptaretur,cum tamen si satis esset id quod optimũ est in genere definire de solo motu circulari solaqꝫ anima intellectiua determinandũ fuisset Demum nulla perfecte de re quapiam scientia haberi dicitur nisi unaquęqꝫ spẽs propria & indiuisibili definitione determinetur, quę autem generum aut specierum uini erit cognitio & medicinę usui accõmodata si solum uinum meracum cognoscatur!

¶ Non esse de vino ita disputandum ceu veram generis naturam habeat verasq; sub se species contineat. Capitulum. V.

QVoniam uero non eius est medicus ualoris ut per propria medicinę principia naturam in tot generibus diuersis fusam perquirere possit atq; in unam formam unire,uidendum si quis modus aut uia sit per quam scientia naturali istud explorare possimus.Vbi enim quid super hac re Philosophus naturalis sentiat scrutati fuerimus, mox ea etiam quę medicorum sunt explanabimus.Licet ení Phisiologus ac medicus magnam adeo inter se habeant affinitatem ut mutua sibiinuicem opera inseruiant.ita tamen sese habent,ut quę inconuenientia ad naturalem sequuntur eadem & medicum.non tamen reciproce.quoniam medicina quasi ex additione se habet ad naturalem sicuti naturalis ad mathematicam.Quapropter multa à medicis accipiuntur quę Philosophus naturalis respueret ut retro fuit declaratum.Cum uero aliquam communem naturam in uinorum generibus inquirimus supponendum est.non eam esse in huiuscemodi rebus. in uino inquam & aliorum liquorum aut saporum consimilibus

similibus generibus naturę unitatem perfectionēue, sicuti in aliis plantarum aut animalium generibus. neq; enim uinum consimilem habet perfectionem. Tum quoniam non in se perfecta quædam est species. Sed quædam uitis particula. Tum q partim à natura partim ab arte effectum. Vinum enim succus est carnis quę circa fructum uitis existit de sua sede hominum industria & diligentia. remotum expssumq; & ad suos usus reconditum. Talium autem quę aliorum partes existunt & aliquo modo arte aut hominum industria elaborata non sunt uera genera aut species ut Socrates in Parmenide asseruit ubi dicit (Nunquid speciem hominis seorsum a nobis & cæ ,, teris eiusdem generis, & ignis etiam & aquę speciem? ,, sępenumero inquit Socrates in hac sum ambiguitate ,, uersatus. utrum de iis perinde ut de superioribus di- ,, cendum sit an secus? Vtrum de iis etiam dubitasti o ,, Socrates quę ridicula forte quis putet sicut de pilis ,, lutoue & macula & aliis ignobilissimis rebus atq; ui- ,, lissimis? Num ambigis utrum ponenda sit horum cu- ,, iusq; separata species aliud quiddam ab illis existens ,, uel eorum quę nos pertractamus siue non? Nullo pa- ,, cto inquit Socrates. Sed hæc quę uidemus hæc & eē. ,, speciem uero quandam illorum esse putare forte ni- ,, mis ridiculum est,) quam Platonis sententiam Ari- ,, stote. in duodecimo philosophię libro laudauit cum ,, dixit. Propter quod non male Plato dixit q species ,, eorum sunt quę natura sunt si quidem species sunt ,, alię ab his, ut sunt ignis caro caput. cuncta nāq; ,, materia sunt & maxime eius substantię quę est ,, ultima.

¶ Proponitur ueram uini naturam inuestigandi methodus, & cōmune quoddam uini naturę adducitur. Cap. VI.

Non

NOn igitur existimandum est uina inter se uere specie diuersa esse, aut aliquam ueram generis naturam habere. sed potius quandam generis similitudinem seu modum ad uarias & fere infinitas species obtinere. Volentes igitur id quod in omnibus commune est definire regula Aristotelis in secundo posteriorum utemur. ubi artem tradit genericam naturam definiendi, quę regula inseruire poest non solum ueris generibus. Sed etiam his determinandis quę consimilem alicui generi naturam retinent. Si quis enim inquit lineam uelit definire in species prius respiciat. Natura enim generis in speciebus seruatur & continetur. Consideret igitur inquit lineam rectam obliquam uel circularem quibus omnibus cum hoc inesse inuenerit ꝙ sint longitudo sine latitudine & in genere quantitatis contineri. facile utiq; asseuerabit, lineam esse quantitatē cum longitudine sine latitudine. Itidem nobis in generibus uinorum est faciendum. ut primum examinemus si quę communia in omuium uinorum generimus reperiantur moxq; ex illis communem uini naturam definire experiamur. Ac primum quidē manifestum est ꝙ licet in uinis diuersi reperiantur sapores. s. acerbus, dulcis, insipidus, austerus, omnibus tamen commune esse odorem quendam inebriātem saporemq; uinosum qui sui est generis proprius. ad cuius similitudinem & aliquos fructus ut mora & terram quāpiam uinosa dicimus ut est Theophrasti sententia. Atq; hic odor saporq; sunt per quos. aliquā unā naturā in oibus uini generibus fusam esse & ab unius naturę planta ꝓuenire possumus argumentari. licet ꝑ sapores aliasq; tū primas, tū secundas qualitates infinitis fere modis uariari ꝯtingeret.

de pl. lib. 6. c. 4.

¶ Aliud

¶ Aliud magis commune vini generibus adducitur. Cap. VII.

ALiud omnibus uinorum generibus commune ſed minus proprium eſt, eſſe actu humida ſeu liquida. Nullum enim ueri uini genus eſt quod ſit proprio termino terminatum, aut quod in ſui ſubſtantia inditam non habeat humiditatem. quapropter Ariſto. meteo. quarto. ea enumerans quę aut à calido, aut à frigido exſiccantur, dicit aut aquam aut aquę ſpeciem eſſe, & aut habere aquam connaturalem aut ſuperinductam quę exponens inquit (Dico autem ſuper inductam uelut in lana, connaturalem autem uelut in lacte, aquę autem ſpecies quę talia, uinum, urina, ſerum, & totaliter quæcunq; nullam aut paruam habent hypoſtaſim,) aquę autem ſpeciem uinum & alia conſimilia appellat, quoniã quũ ad generationem eorum aqua per principium paſſiuum concurrat, fieri non poteſt quin per ſe & ſui naturam non ſint a prædominio humida & aquea, cum igitur talis naturæ uinum exiſtat, non mirum ſi non ſecus ac aqua iuxta diuerſas terrarum qualitates & ſitus diuerſos ſapores contrahere poſſit, cũ neq; merito uinoſitatis, quę in omnibus uini ſaporibus ſentitur, neq; humiditatis impediatur, ſicut igiť diuerſas aquarum ſpecies iuxta diuerſas à terris per quas collantur aut unde ſcaturiunt uirtutes eſſe dicimus. Aliæ enim aluminoſę, alię amarę, alię ſulphureę, alię ſalſę, alię unctuoſę, aut aſphaltoſę percipiuntur, ita diuerſa uinorum genera, iuxta diuerſum à terra in uitę decoctum humorem proueniunt. Habet enim ex ſui natura uitis ut multum ad ſeſe humorem è terra exſuggat & emulgeat. Vt enim ait Theophraſtus. Vitis enim plurimã deſiderat aquam de cau. pl. lib. 3. c. 1.

eo q;

eo ꝙ in suo fructu humoris plurimum habeat, & imbribus certe ui sui humoris maxime resistere potest, ob idq; suum fructum sero perficit, nam ut idem est
li. 11. c. 10. author, sero autem fructus perfici quosdam, multis de causis euenit (ut ante iam diximus,) quę enim natura humidę sunt frigiditatem uehementiorem desiderant ceu uitis, sic enim melius coquitur.

Vinum licet aqueum, aliquid tamen terrę commixtum habere, ꝙ autem plus humoris quam sicci in se contineat, tum Galeni experimento, tum ex condensatione monstratur. Cap. VIII.

AT uero quoniam uinum saporosum existit, necesse est mixtum esse, & aliquid terrę in se continere. Est enim sapor partis siccę per humorem ex ui caloris percollatio. Quapropter indagandum adhuc, ne forte plus particularũ terrę q̃ aquę in se compræhēdat, at quidem ꝙ plus aquę quam terrę ad eius concurrat generationem oculata fide nos cognoscere docet Galenus miscendo ęqualem uel ter-
1. de tēp. ca. 8. rę siccę, uel cineris cum aqua portionem. Sic enim æqualem humidi cum sicco temperaturã inspiciēs, etiam quę in humiditate aut siccitate exuperant, discernes, nemini autem dubium unamquãq; uini speciem inspicienti quin potius partes humidę exuperare q̃ siccę appareant. Quod etiam ex naturę operibus non difficile erit demonstrare. Aristo. enim meteo. quarto. corporum similarium differentias quo ad uictoriam in eis aquę uel terrę nos cognoscere docet ex affectibus in his duobus corporibus passiuis à calido aut frigido impræssis, horum autem sunt ut concretio siue coagulatio, liquatio siue diffusio. exhalatio, euaporatio, & condensatio siue inspissatio. Est autem condensatio partium siccarum inter se per

humorem facescentem coactio siue unio, quoniam igitur quę aquæ solum sunt corpora hæc utiq; crassescere non possunt, cum terrestri careant sicco per quod ipsa inspissatio fit, oportet quę inspissari debent ut mixta ex aqua & terra existant, q; si terra aq̃ præualuerit huiuscemodi corpora non à calido crassescere possunt sed coagulari durariue ut lateres, sales, nitrum. Hęc enim magis terra, quę autem à calido ingrossantur magis aquę, uinum autem à calore spissescere manifestum est, cum succus ipse in uuis maturescit. Tum enim calor sua cōcoctione ut aquosum humorem domet ac mitescere faciat non cessat in dies sicco humidum commiscere donec debitam crassiciem & perfectionem in eo succo fuerit cōsecutus. Nam ut ait Aristo. quę maturescunt ex spumosis diluta & aquea ex aqueis terrena coaugmētantur, & generatim omnia maturitatem cōsecuta ex tenuibus crassiora redduntur, eadem in calcatis maceratisq; caloris functio apparet, nam ubi in uasis reposite efferuescunt, musta q̃ prius turbida & terrea cū aliena quadam humiditate apparebant, absoluta ebullitione clara unita coalescentisq; cū uinoso corpore saporis percipiuntur. Similiter postq̃ uinum absolutam & perfectam naturam acquisiuit & in uasis fuerit reconditum, adhuc crassescere, si eius ferat natura non desistit. scilicet partibus tenuioribus a proprio calore uel ab aere ambiente exhaustis & resolutis, ex quibus innotescere potest in uino humida magisquàm sicca præualere. quę enim à calido inspissata fuere talis naturę existunt. 4. meteo.

¶ Monstratur uinum esse a prędominio humidum ex coagulatione & euaporatione. Cap. IX.

IDem ex uini coagulatione demonstrari potest. Est

autem

autem coagulatio siue concretio per partium humidarum expræssionem quædam uel à calido uel à frigido exsiccatio, uel concretio, est aquę consistentia, aut aquę & terrę, facta uel à frigido vel à calido & sicco, ut autem ait Aristo. quęcunque non ingrossant à frigido sed coagulantur aquę sunt magis, uelut uinum, urina, acetum, & lixiuium, & serum. Hæc autem à uehementi frigore coagulantur aut congelantur sic enim apud Scythię gentes ubi ꝯtinuo gelu pruinaque arua rigescunt uinum gelu durescere Poeta significat cum dicit, trahuntque securibus humida uina, & totę solidam in glaciem uertere lacunę. Quod autem prædicta aquę species Aristo. constanter existimauerit, etiam ex eo patere potest ꝙ non solũ eis attribuit à frigido coagulari, sed etiam quę à calido & sicco coagulata sunt dissoluere & liquefacere, ubi dicit (nitrum autem & sales solubilia humido, non omni autẽ sed frigido propter quod ab aqua & quęcunque aquę species liquescunt,) quę uerba Alexander exponens ad ea Aristotelis retrodicta uerba se refert ubi aquę species enumerans dixerat, aquę autem species quę talia uinum urina serum. At uero ex alio etiam uincere in uino aquæam humiditatem demonstrat Aristote. quoniam euaporat, & quando uinum iam perfectum & quando mustum decoquitur, sicut quando sapam facimus. ꝙ enim uini uapor aqua sit patet, quoniam uapor constat in aquam si quis uelit colligere, quod & euaporationis definitio tradita ab Arist. indicat. Est enim uapor à calido ustiuo in aerem & spiritum ex humido madefactiua segregatio, hoc autem optime uini naturę congruit, habet enim multum cum humido commixtum spiritum ut eius spuma declarat.

¶ Soluuntur

¶ Soluuntur duę dubitationes quę difficultatem facere uidentur contra duas rationes paulo ante adductas, alterā scilicet ꝙ vinum crassescit a calido, alteram uero ꝙ ab eodem euaporat. Cap. X.

SEd contra ea quę dicta fuere, nonnulla Aristotelis uerba difficultatem facere uidentur, ubi dicit. ,, uinum quoddam coagulatur & epsesim patitur ,, uelut mustum, abscedit autem ab omnibus talibus ,, dum exsiccantur aqua. Signum autem ꝙ aqua, ua- ,, por enim cōstat in aquam si quis uelit colligere, quā ,, difficultatem sic exponit & dissoluit Alexander (intel ,, ligit autem inquit per elixari, hoc est inspissari. Di- ,, ctum autem fuerat coagulari quidē esse eorum cor- ,, porum in quibus plus terrę dominatur q̄ aquę, crasse ,, scere autem in quibus plus humidi. Videbitur autem ,, propter hoc dicere quoddam uinum plus terrę ha- ,, bere q̄ aquę. Hoc enim coagulabile, atqui dixit uinū ,, aquę speciem esse, an non simpliciter coagulari signū ,, est terrę habere plus q̄ aquę, sed ab igne coagulari, ,, quoniam & à frigido aqua coagulatur. Sic autem ,, & coagulabile uinum à frigido coagulatur, mustū ,, autem elixatum condensatur aqua non crassescente, ,, quoniam non adhuc purum & expurgatum uinum sit. Sed adhuc indigestum) mustum autem esse eiusmodi. scilicet plus calidi & terrę in se nec uini rationem habere, infra etiam confirmat. enumerans quę à frigido sunt incoagulabilia, dicens incoagulabilia quæcunq; aut non habent humiditatem aquosam aut non aquę sunt, sed plus calidi & terrę, puta mel & mustum. uelut feruentia enim sunt, mel q- dem ob inatam caliditatem, mustum autem ꝙ adhuc uinum imperfectum sit, sed ut conuenientem pfectionem acquirat, adhuc per ebullitionem efferue-

ſcat,ex quibus patet ſtabilem Ariſtotelis & Alexādri ſententiam eſſe. Vinum aquę ſpeciem eſſe & à calido craſſeſcere ſeu compactionem recipere. ꝙ ſi aliquod uini genus à calido coaguletur, ut de muſto archadico dicitur, id non uere uinum eſſe ſed ęquiuoce dici, quoniam plus terrę in eo exiſtat, altera difficultas eſt, nam ſuffitus quem uinum dulce de ſe exhalare uidetur, dubitare facit ne forte humidum in uino non ſuperet ꝙ ex euaporatione arguebatur: ſuffitus enim quem ex uino dulci fieri ait Ariſtoteles. uaporationi uinoſę penitus aduerſari uidetur. neq; enim ſicut illa ſpiritum generat, & madefacit, immo exſiccat: eſt enim ſuffitus communis ſicci & humidi aeris excretio ab urente facta calore. iccirco non madefacit, ſed potius colore inficit: plus enim ſicci terrei quā humidi in eo prævalet. Talisq; exhalatio potius fumi quā uaporis nomen meretur, atq; ſine igne ſui natura ſunt olere apta, procedente tempore in aerem reuocantur & excernuntur, & alia euaneſcentia ſicca plane redduntur alia terra: ut in floribus pomisq; quibuſdam, & certis oleis ac liquoribus apparet. hæc autem excretio a duabus ſuperioribus differt, ꝙ neq; madefacit aut in flatum uertatur, neq; ſicut fumus coloret: axungię autem, aut pinguedinis, aut olei dum igne eferueſcit nidor non ſub aqua euaporatione, ſed fumida potius, & ſicca continetur: ad quam uini prædulcis halitus reducitur: propter quandam ſui pinguedinem, & neſcio quid oleaginoſum. Tantum autem abem, & huiuſcemodi uinum euaporationem patiatur, ut potius flammam in ſe concipiat, & edat ſicuti oleum: & enim eademq; oleum pręſtat: quandoquidm neq; a frigore cogitur, & uritur: quapropter dicendum erit, aut non omne uinum

aquę

aquę speciem esse, aut prædulce uinum sub uini non compræhendi natura. Cui obiectioni respondet Philosophus concedens potius uinum dulce sub uini non compræhendi natura: quã uinum aquę non esse speciem, & humidum halitum non spirare: ꝙ autem uinum non sit, ex eo asserit, quoniam succum uinosum non retinet, neq; odorem: quem saporem, odoremq; sui generis uini proprium superius diximus: amplius non solum sapore, sed neq; etiam opere est uinum. Quodlibet enim uini genus inebriat, idest uaporem uinosum exhalat: qui caput replere, & calefacere possit: ꝙ si aliqua uina adeo aquosa, & debilia sint: ut non posse inebriare uideantur, nihil istud refert. satis enim est ꝙ sui proportione eius naturę uaporem emittant, qui ei respondeat per quem ebrietas solet proueuire. Aliqui enim sunt quorũ caput uel à talium uinorum odore tentaretur: uel si in parua quãtitate caput non aggrauauerit illud in maiori certe efficiet: at prædulce uinum non inebriat: iccirco neq; uini naturam retinere idem Aristot. in Prob. est author. Quærit enim cur uini dulcis, quod suauius est ebriosum neminem esse arbitramur. An ꝙ uinum dulce nullum saporem obtineat proprium uini, sed alienum penitus reddit. Igitur dulcis rei non uini auidus est appellandus, qui uini dulcis tenetur desiderio: cur autem non inebriet causam reddit, quia uinum dulce lene ac lentum est, itaq; foramina obfarcit atq; intersepit: austerum contra exasperans rigidum est, facilem item ascensum calori hoc præstat. Dulce autem abstrusum foraminum calorem arcet ac inhibet. Vinolentiam uero parte concalefacta superna oriri dictum iam est. Addo etiam ꝙ uinum dulce in odorum, austerum autem odorum est: odor autem om-

Sect. iii. pb. 27.

 nis

nis caput tentat, & ingrauat: inflammari autem huiuſcemodi uinum ideo poteſt: quoniam tenuem quãdam in ſe humiditatem a frigido incoagulabilem contineat, & ſua unctuoſitate & uiſcoſitate oleagine ſimilem ob quam & ſua parua exhalatione flammulam edere poteſt. Paruam autem ab ipſo fieri exhalationem ſic Alexander expoſuit. hoc eſt non quam plurimum diffuſa. ob idq; flammam fieri ipſum exhalans ignita & inflammata propter denſitatem exhalatione, ex quibus forte aliquis Plynium in errore eſſe ſuſpicabitur, qui ex uinis ſolum falernum flamma accendi dixerit: niſi quis forte dicat hoc prædulce uinum apud Ariſtotelem equiuoce uinum appellari. Falernum autem inter uina enumerari, ſed utcunq; res ſit quæcunq; uina ſui exhalatione flammam edunt, id non propter uinoſitatem illis accidere, ſed propter quendam oleaginoſum, & unctuoſum humorem dicendum eſt: per uinum autem dulce crediderim Ariſtotelem non intelligere ea uini genera, quę ſimul cũ auſteritate, aut alio ſapore commiſtam habent dulcedinem: ſed quę ſincere, ut mel ſunt dulcia cum quadam uiſcoſitate, & tenui unctuoſitate, quod forte ex uuis paſſis factitatur: & antequam per naturalem calorem perfectam uini naturam acquirat arte in ſua prima dulcedine præſeruatur. ſic enim multa factitia uina ad hominum uoluptatem ſunt excogitata.

lib. 14. ca. 6.

¶ Infertur uniuerſalis eorum, quæ hucuſq; dicta fuere concluſio, & ex partibus uinum componentibus ex Galeni etiam ſententia humidas ſuperare demonſtratur. Capitulum. XI.

Quoniam igitur dictis affectibus a calido & frigido, in humido & ſicco impreſſis Ariſtoteles regulam haberi uult, per quam cognoſcamus

mus quod in unoquoq; similari misto elementum prædominetur: terra ne, an aqua, & utrum calidum uel frigidum, humidum uel siccum: quoniam uinum a calido ingrossatur, & euaporat: a frigido autem coagulatur: manifestum, humidam in eo & aquam prędominari naturam: terream uero & siccam superari non quidem indiuisibili mensura: sed aliquando magis, aliquando minus, prout plus uel minus terrę cõmisceri contingit: ut ex fece, reliquisq́; eius excrementis uini naturam integrantibus potest apparere. Nam si partes uinum constituentes diligenter considerare uolueris, aquam omnibus præualere manifeste deprehendes: una enim ex eius excrementis est fex quę terrenę portioni attestatur, paucaq́; respectu aquę ad modum existit: præter eam est spuma, quę spumosam caliditatem humiditati mixtam significat. Hæc autem merito partium terrestrium quę lentorem in spuma ebulliente faciebant: absoluta ebullitione descendit, & cum fece residet: est autem tertium excrementum aqueum toti (ut inquit Galenus) uino permistum cu 4.de simp ius gratia præcipue in uino fit ebullitio atq; concoctio quasi summam totius compositi obtinentis. In his uero uera uini substãtia consistit, quę cum se sola subsistere non possit, naturam componentium retineat, necesse est: hoc enim est uini esse, scilicet in tanto humido, sicco, aereoq́;, & igneo fundari: q si quis, uel per sublimationem, uel quouis modo ab eo tenuem quampiam particulam quasi uini florem segreget id uinum non est appellandum, quoniam proprium subiectum non habeat. quapropter si omne mistum iuxta elementum prædominans per se tale debet denominari: proculdubio ex dictis rationibus uinum per se humidum oportet denominare, cum autem de ui-

ni paſſiuis qualitatibus diſſeruerimus. Reliquum eſt ut de actiuis, an calidũ ſit, uel frigidum, cõſideremus.

¶ Introducitur diſputatio de Vino an ſit calidum, uel frigidum, & quadam fide ſenſata accipitur ꝙ ſit calidum, quod ex ebriorum etiam affectibus comprobatur. Cap. XII.

NOn parua enim ſigna adſunt, quibus frigidum uideretur: nam & tactu frigidum ſentitur, & potentia frigidum dici debere oſtẽditur per ebriorum effectus: frigent enim, & tremunt, nec deſunt qui uino frigefacti, attenuatiq; demum uitam cum morte commutant: frigidas quoq; ęgritudines inducit. ſ. tremorem, paraliſim, apoplexiam: citius etiam occumbunt, qui uenena frigida uino condito hauſerunt. Quas ob res Macrobius uini naturam frigidam exiſtimauit: At calidam eſſe non ſolum ex ebrietate, ſed etiam ex ſobrietate, & temperantia certiores fieri poſſumus. Nam ex ſobriorum, & temperatorum hominum iudicio uinum calefacit, & qui eum cum ratione bibit gratum quendam in ſe calorem percipit, unde ſpiritus, & animę uires recreantur, & quandoq; a morte excitantur: ut manifeſte deprehenditur in his, qui aut nimia ſanguinis effuſione, uel inedia, uel labore, uel aliquo alio caſu frigidi ſemianimeſq; redditi ſubito uini hauſtu, uel odore refocillati reuiuiſcunt. Iddem nobis, & ebriorum affectus demonſtrant, qui licet iuxta diuerſam ebriatorum naturam differant (uinum enim ſeſe pro moribus utentium applicat) in hoc tamen fere omnes conueniunt, primo ꝙ ebrii omnes capite ſupercalefacto redduntur. Deinde ꝙ in capite repletionem, & grauitatem ſentiunt: ſenſus etiam agitari uidentur nec ſibi cogitatio conſtat: plurimi uero nimia ebrietate occupati demum ita languent ut frigi-

di, &

di; mortuis similes uideantur: q uero sint ebrii capite supercalefacto facile constat: fit enim hac precipue causa ebrietas q ea hominis pars primum incalescat. Vinum enim ea natura præditum, ut a calore nostro alteratum facile in uapores, qui superna petunt, conuertatur: ex his itaq caput repletum grauitatem sentit: agitantur autem sensus, tum a calore in uaporibus inserto, tum a ui spiritus, flatusq;, qui in uaporibus includitur: uinum enim non tam suapte natura calidum & humidum, quam spumosum, ut spuma indicat: & uinosus odor, tum in aeris, tum in aquę humiditate consistens: est enim odor sapidę partis siccę ui caloris in aeris, & aquę humido demistio. Vinum autem hac potissimum parte. s. uinoso odore ebrietatem adducit: odor uero omnis caput tentat, & ingrauat: unde neq sensus, neq cogitatio sua munia peragere possunt. Hos autem effectus aliqua uini immoderata quantitas solet causare: quę si modum ualde excesserit etiam innatum calorem opprimit, ac fere suffocat. Multa enim humiditas, si a calore naturali non regatur, refrigescit: suiq; generis ęgritudines adducit. hinc obmutescentię, & conuulsiones accidunt: quæ non prius soluuntur, quā calor sese ipsum adiuuans paulatim humiditates illas resoluens se ita ab illis explicauerit: ut tandem uictor exsuperet: qua in re, & uinum calori opem affert, quippe quod a nostro calore primo modo calefactionis sumpto ipsi, postea ad crapulam siue ebrietatem depellendam auxiliatur. Hos autem effectus diligenter quis contemplatus, nō a calida & sicca exhalatione, sed humida potius & uaporosa prouenire, inueniet: quę non sine caliditate, & humiditate consistere potest: quamobrem & ebrietas aliquid huiusmodi est, signum sunt remedia quę

eā ſolent prohibere: quę enim partes ſuperiores refrigerant, aut calorem inde ſimul cum humiditate abducunt, aut ebrietatem prohibent, aut ei medentur. quā obrem & uinum dulce uaporibus uiam præcludens, & oleum humiditates ad ueſicam dirigens: & braſſica ſuperiora refrigerans, & humiditates deorſum retrahens, dicuntur ab Ariſtotele ebrietatem ſedare.

Prolibantur quædam de frigiditate vini in actu, & de calido per ſe, & per accidens. Capitulum. XIII.

SEd cur uinum ſui natura calidum, actu tamen frigidum ſentitur. quomodo autem hæc non ſolum uino, ſed omnibus fere miſtis naturalibus eſt cōmunis: cuncta enim fere ex aqua & terra conſtant: ſignum autem q circa medium terrę locum reſident, aqua autem & terra adeo ſunt paſſibilia, & ad aliarum rerum naturalium affectus recipiendos adeo prona, & in potentia: ut etiam ſuam grauitatis, frigiditatiſq;, & humiditatis, & ſiccitatis naturam ſeruantia: nihilominus plurimos alios affectus in ſe compatiantur, & in potentia contineāt: ut in uino eſt in præſenti loco conſiderandum: ut enim cognoſcatur quomodo in ſubiecto frigido calidam naturam obtineat
..d par. ani. quędam ex Ariſto. de calido per ſe, & per accidens accipere oportet. ſ. quędā per ſe, quędā per accidens eſſe calida, & alia actu, alia uero potētia calida actu & p ſe exiſtunt: quę non per aliud, ſed ſecundum ſe exiſtentia effectum caliditatis inducunt, ſicut urere, aut liquefacere, & ſecundum hoc ſignificatum ignem calidum dicimus: calidum autem per accidens eſt quod non ex ſui natura habet calefacere, ſed ex alio ſibi extrinſecus adiuncto, ob quem actus calefaciendi ſibi per accidens attribuitur: non ſecus enim talis actio illi ſubiecto per accidens attribuitur, ac ſi muſico febriente

briente quis dicat musicum esse calidum : hoc enim modo, & aquā calidam dicimus merito subiecti per accidens calefacere, cum dicimus aqua calefacit.

¶ Quo modo uinum caliditatem acquirat extraneam. Capitulum. XIIII.

CVm igitur uinum ex dictis secundum Aristotelem sit species aquę, nimirum actu frigidum esse oportebit : talia enim terra & aqua existunt : & quoniam effectus calidi facit caliditatem extraneam, & accidentalem retinere. Sic enim, inquit Aristoteles, 4.meteor.
quęcunq; quidem igitur aquę ut ad multum frigida: ,,
si nō alienam habeant caliditatem, uelut lixiuium, uri ,,
na, uinum: habere autem hæc extraneam caliditatem, sic exponit Alexander. Lixiuium enim habet a cinere, nam quoniam cinis ab igne fuit ignitus quandam retinuit caliditatem, quam lixiuio: & ipse (quoniam per ipsum percolatur) inurit. Vrina uero a calore animalis a sanguine segregata per digestionem, & ciborum concoctionem. Vinum autem per maturationem quā in uuis, tum per innatum uitis calorem, tum a solis calore excipit: ut enim ait Galenus, caliditas quę fructus 4.de sim.
maturat est duplex: quarum una est propria unicuiq; ca.4.
fructuum naturalis ei: alteram uero acquisiuit extrinsecus propter solem : & ista quamuis adueniat ei extrinsecus, tamen naturalis est fructui & propria ei con lib.6.de c
ueniens : immo ut ait Theophrastus, externus calor plan.ca.8
magis alterat : ait enim Alterat autem, agitq; calor,
tum internus, tum externus. Hic enim (ut dictum est) ,,
plantarum generi maxime accommodatur ! nec sicut ,,
in animalibus, internus habetur accommodatior. ,,
Quapropter & in eodem libro Galen. ex Theophrasti sententia inquit, dulcedinem quę reperitur in sapa, siue in gielato uuę non tantum ab interno, quantum

ab extremo

ab externo calore acquisitam fuisse: immo externi caloris partem in ipsa remanere, eodemq́; modo in uua & in cæterorum fructuum succis de solis caliditate remanet simile scintillę. in omnibus enim ubi expressi fuerint, apparet ebullitionem adhuc non cessare, per quam calor externus in humore relictus excoctionem peragens: alia excernit, ac euaporat: alia crassat, atq; coagit: alia attenuat: alia, ut simplici ratione dicam, alterat: quemadmodum uel in his agitur quę igne feruescunt, quo fit ut musta ipsa cum ebulliunt: ex aliis in alios sapores uertantur, nec cognosci, aut degustari liceat, quem uinum sibi saporem uendicarit, antequam ebullitio perfecte cessauerit. Tunc enim uini nomen meretur, & a tali, uel tali sapore denominatur. Quòd si in reliquorum fructuum saporibus, qui facilius excoquuntur, quod piam decoquentis caloris retineri apparet. Quanto magis in uino id concedere oportet dicente Theophrasto. quippe, ut in summa dicam, plurimas alterationes uua recipere apta est, & omnino quę saporem uinosum sortita sunt. primum enim dilutus quasi sapor sentitur. proxime acerbus, tum acutus inde ultimo dulcis. Non eadem uero in omnibus uinis caliditas impressa esse potest. quippe cum alia maiorem, alia minorem concoctionem desiderent, prout magis, minusue humidi aut terrei participarunt: quæcunq; enim plus terrę sortita sunt, magis calida propter maiorem in illis calidi in percoquendo impressionem, quę autem terrę minimum, plurimum autem aquę sortita sunt: frigida idest minus calida, quoniam minus in illis caliditas obtinuit, ac media medio modo. plurima tamen uinorum genera insignem non esse caliditatem sortita sapor indicat gustui gratus non ualde acutus, non mordax, non

De cau. ca. 7.

non erodens, non exurens, quod & optima euenit ratione: calidum enim humidum, saporosum, decoquens dulcedinem adducit: unde & uinosus sapor ad dulcem redigitur: & omnis concoctio dulcedinē quandam respicere uidetur: in quorum confirmationem, quę a Galeno in tertio de ratione uictus in acutis dicuntur, subiungam. (Vinum siquidem, inquit, „ aquosum leuissimum in ligno uitis habuit transmu- „ tationem, leuissimam quoq; & elementi terrei mistio- „ nem: quod ut aqua foret paulum terrei, calideq́; sub- „ stantię occupauit: atq; in horum commistionem le- „ uissima indiguit confectione. Contrarium uero, tum „ uinosum, tum mulciferum, nec a leui coctione tale ef „ ficitur: ut pote, quod ab aqua longissimo recedat in- „ teruallo. quo itum est ut insignem consecutum fue- „ rit tum caliditatem, tum odorem) intelligit autem per longe ab aqua recedere. idest quo ad saporem & uirtutem. Quomodo igitur uinum extraneam caliditatem acquirat, tum ex Aristote. & Theophrasto, tum ex Alexandro, & Galeno hæc dicta sint.

¶ Vina non solum per qualitates primas, sed etiam per terræ proprietates uariari, utq́; uinum & per se calidum, & per accidens dici possit. Capitulum. XV.

NEc uero uinorum natura tantum in calido, & frigido, humidoq́;, & sicco euariatur: quātum ex certis terrę proprietatibus, cum neq; ex parte uinositatis, neq; humidi aquei impediatur, quin diuersas terrarum impressiones calore coagente possit recipere: quę tamen nihil ad uinositatem conferant, ex quibus diuersi in homines (ut supra retulimus) effectus resultent. Quo autem ad uini naturam attinet ut calidum sit, aut frigidum. Dicimus q; considerato uini

uini ſubiecto aqueo inquam uel terreſtri ꝙ a calido in uini naturam eſt tranſmutatum, uinum per ſe frigidum diceretur, per accidens autem calidum. Si uero uinum in ſui natura conſideretur ſic calidum per ſe dici meretur: uino enim ſic conſiderato accidit ut ſit frigidum, ſicuti ſubiecto uini caliditas. Multa autem eſſe huius generis, ait Ariſtoteles, ut ſanguis genitura, medulla lac, quę quoniam a calore cōficta ſint, & a calore continuentur, & per calorem ſpecificentur, quo ad ſuam naturam conſeruant, calida dici merentur. Si enim ſanguinem (ut de ipſo dicam) conſideres, prout a cordis calore in ſui natura conſeruatur: ſic calidum eſt & humidum, tum enim per hoc nomen ſanguinis iddem intelligimus, ac ſi aquam feruētem uni co nomine ſignificaremus: a calore autem cordis deſtitutum uel frigidum, & humidum: uel frigidum, & ſiccum iuxta naturam animalis cuius ſanguis fuerat: dicitur quod mirum in huiuſmodi generibus miſtorum uideri non debet: non enim eam temperaturę exactam rationē ſunt ſortita: ſicuti, metalla, plantę, aut animalia. Non ſecus igitur in uino intelligendum eſt, ubi calidum eſſe dicimus. Subiecto enim & merito materię quę a calido concoquitur eſt frigidum. Frigidumq; hoc loco, ut ait Ariſtoteles, non priuationem, ſed ſubiectam naturam ſignificat: ſicut & in aliis conſimilibus quorum ſubiectum calidum per affectionem ſiue paſſionem exiſtit. qua uero uini nomine unam naturam ſignificamus tali modo a calido affectam, & per calidum conſiſtentem, uinum per ſe calidum diceretur: caliditas enim in eius ratione ineſt, ſicut album in ratione hominis albi: cum tamē album homini accidat: ſignum autem uinum ex natura frigida a calido conſiſtere, nobis eſſe poteſt eius diſſolutio, ex

4. meteo. fine. & .2. d ar. aia. c.3.

.de parti. ia. ca.2.

tio, ex

tio, ex qua aquę, & terrę esse apparet & uinosum sapo rem amittere: ubi enim a uehementi calido putrescit, ut sub canis sydere accidit: sapor ex uinoso ad acutum & aquosum transmutatur, ueluti natura illud in materiam resoluente: unde naturalis generatio prodiit. Quapropter uinis putrescentibus, & color im mutari, & turbari, & aqueus liquor supernatare uide tur. Si uero in suo uigore procedat, & consenescat sic magis terreum apparet resoluto a circunfuso aere & proprio calore humido ac potabili: unde & amarum redditur, uiniq; odorem amittit, quasi enim fex relinquitur, odor enim uinosus in partibus tenuioribus consistebat. Quoniam igitur uinum sicut & cæterę formę naturales, ut simum, caro, os, & alia huiusmodi formam quandam concretam significat. s. humidum a calore extrinseco, & aduentitio affectum. nimi rum eius natura ex his constare dici debebit ex quibus proprium esse acquisiuit: prodiit autem ex humido calido impresso. Vini igitur natura & calida erit, & humida.

Soluuntur eorum rationes, qui igneam caliditatem uino attribuunt, nec minus eorum qui frigidæ naturæ autumant, ex quarum solutione superius dicta confirmantur, quibus & poetarum confirmatio adiungitur. Capitulum. XVI.

CVm ergo Aristotelis rationes ex quibus similarium naturam per proprios a calido uel frigido in eis impressos affectus probauit, uerissime sint. credendum si meliores abduci possent eas utiq; ab ipso optimo naturę discipulo prætermissas non fuisse: quod melius apparet iis quę ad hoc ab aliis abducuntur de uini caliditate consideratis: uel enim ad ea que dicuntur ab Aristotele reduci oportet si uim aliquam habere debent, uel nullius efficacię existunt.

Quidam

Quidam enim aiunt non esse dubitandum, quin uinum ex multo calido igneo constet, cum uideamus eius generationem per tantum æstum, & ebullitionem fieri: hæc enim ratio nihil probat aliud, quàm uinum alienam habere in humido caliditatem: si enim hoc indicium uerum sit, dici posset, & aquam, & quodcunq; ebulliens ex multo calido igneo. s. sicco constare. Quod autem a uino exhalat: potius aqueã, quam igneam naturam demonstrat. Siquidem Aristoteles dicit uinum euaporare, non exhalare. i. humidum non siccum spiritum halare. Qua ex causa uinum dulce negat uinum simpliciter esse. Nec quicquã ualet q uinum ob uetustatem ardentissimum fiat: uinum enim uetustissimum non amplius ueram uini naturam obtinet, cum pars potabilis resoluta sit, uinosusq; sapor, odorq; expirauerit, & euanuerit: & iam a proprio, quod ipsum sustinebat, calido sit destitutum: neq; q ardeat propter hoc in sui natura est calidum, cum ardeat propter oleaginosam quandam humiditatem a uinosa natura extraneam: sicuti de uino dulci retro, ex Aristotelis sententia, diximus. Quòd etiam ex uini fece, aut uino ualde grosso, & merato aqua illa calidissima, & ardens artificiose segregetur: quę aqua uitę uocatur: nequaquam uinum calidum esse infert, sicuti neq; si quis ex aliquo misto terrestri per sublimationem aqueas partes excipiens ex eo inferat illud corpus aqueum esse, aut ex aqueo igneas inferat a prædominio igneum existere, cum multo plures esse possint aqueę, & terreę partes, a quibus igneę fuere separate, & in quibus potentia continebantur: calidę uero & humidę naturę uinum esse etiam poetarum figmenta innuere uidentur: licet enim ei igneam uirtutem attribuant, & Bacchum ex
Semele

Semele combusta ortum dicant, quod ideo fit: quia rerum magis singulares effectus obseruant, quo homines in admirationem excitent, ut cum Athamatē Baccho calefactum, & furiis insanientem filios occidere inducunt. Attamen, & lætitię datorem, gratiq; saporis celebrant, cumq; Semele eius matre combusta a nymphis seruatum dicunt, sub fabellę uelamine ueritatem obumbrant. Mater enim Bacchi.i.uini materies exusta est a Ioue.i.per multiplicem digestionē, & Solis cōcoctionem a calore inusta, quem calorem, nymphę Bacchum excipientes, aquę humiditate rigantes, ac temperantes fouerunt, & seruauerunt. Neq; obstant quin uim calidam habeat effectus, qui in ebriis & bibulis frigiditatem protendunt: eius enim moderatus usus calorem fouet, seruat, & auget: immoderatus uero natiuo aduersatur, eumq; debilitat, & perdit. Si enim plus ęquo ingurgitetur, nec concoquatur ad naturalem reuertitur frigiditatem: humidum enim a calido destitutum frigescit: unde & frigidas ęgritudines adducit, ut apoplexiam, neruorum dissolutionem, ueternum, membrorum tremorem. Si uero aliquo modo concoquatur: immoderatus uero sit usus, adeo ut magis quàm opus sit corpus incalescere assuescat. Tum attenuatio sequitur, & natiui caloris ob nimiam humidi ab excedenti calore consumptionem dissolutio, debilitatio, demumq; cum ipsa uita extinctio. hausta uero cum uino cicuta non ideo citius interficit, quia uinum frigiditatem eius adiuuet. (Largus enim uini potentis potus ab eius pernicie liberat.) Sed quoniam ob suę naturę calorem, & facilitatem, ueltociorem ad cordis penetralia ueneno aditum efficit.

¶ DE VINI NATVRA TRACTATVS SECVNDVS.

¶ Priorem respectu hominis devino esse considerationem, ut est alimentum quàm medicina. Capitulum. I.

VAE Quidem igitur uini naturę constitutioni conueniant tot dicta sint. Reliquum uero est, quod homini, qualeq; alimentum, ac medicamētum sit inuestigemus: & an corporibus nostris humiditatem, uel siccitatem adducat. Non parua enim circa hæc est difficultas: licet enim sensu frigidum, & humens percipiatur: maiorem tamen, tum calefaciendi, tum siccandi, uimq; humectandi in se habere uidetur, prius tamen de eius nutritione dicendum: eius enim naturę magis proximum ac consentaneum uidetur. Nam cum huiusmodi similarium affectus siue acalido siue a frigido, ad sensus nostros & ad hominem, ceu ad mensuram referantur. (pleraq; enim eorum in ordine ad sensus differunt,) ut gustabile, odorabile, durum, molle, calidum, & frigidum: sicuti homini magis naturalis est & prior propria substantia, & sanitas, quàm ægritudo: ita prior est uini ad hominem habitudo, ut ei præstat alimentum, & substantiam seruat, quā ut medullam affert. Adde q magis affinia nobis sunt, quę secundum substantiam nobis cōueniunt, quā quę secundum aliquam qualitatem: quę autem nos alunt per totam sui substantiam nos alere dicuntur: quę autem gratia medicamenti adhibentur, potius merito primarum, aut secundarum qualitatum nobis mederi dicūtur. Cum igitur uinum homini & alimentum, & medicamentum existat, oportet ut magis nobiscum intima sit habitudo, quę merito

merito alimenti, quam medicamenti prouenit. Demum quę medicamenta homini exiſtunt eius naturę quouis modo aduerſantur, quę autem ipſum nutriunt conueniunt: prior autem reſpectu alicuius eſt conſideratio quę ſecundum naturam, quã præter naturam. De uino igitur ut homini eſt alimentum prius eſt conſiderandum quàm medicina.

¶ Perfectiorem apud naturam eſſe uini ſpeciem temperatiſſimam, & homini magis conuenire. itaq; præcipue de illo ſermonem habendum eſſe. Capitulum. II.

PRo eorum autem quę propoſita ſunt declaratione nonnullo ſupponere, ac præmonſtrare: oportet primum ꝙ cum multa, & ferè infinita, uinorum genera dicantur: nobis præcipue de illo ſermonem eſſe, quod hominis naturę maxime ſit accommodatum. Ita ut ſi nobis uinum temperatiſſimum, ſicuti medicis hominem fingere liceat, hoc pro aliorũ metro ſupponatur. Quę enim ratio eſt, ut ſicuti Galenus in tanta hominum uarietate ac diſtemperie hominem ſibi temperatiſſimum pro aliorum norma, & menſura, efinxit. ita nos etiam in tanta uinorum copia, & differentia eiuſmodi moderantię uinum in hac indagatione proponamus, quod hominis temperati nutritioni optime congruat, atq; accommodetur. uel ſi in natura adeo exacta non datur temperies, ſaltim eam accipiamus quę hoĩ in ſuis actionibus, & uino ĩ ſui nutritione poſſit maxĩe cõuenire. ita ut eo modo uinum in ſuo genere, quo modo hominẽ in ſuo temperatum accipiamus: quod quidem & naturę operibus eſt conſentaneum: cum enim in neceſſariis nunquam deficiat hominibus iuxta ſuę temperaturæ ſortem, & alimenti conſuluit, quod autem a nobis de uino temperato in ſui natura accipitur: non tam eſt ex

medicorum ſententia, quam ex naturę ratione: ea enim apud naturam prior eſt ſpecies quę perfectior: perfectiora autem ſunt quę magis ſui generis temperamento accedunt: ſic enim & hominem perfectiorem uocamus: nam & tale etiam medium quaſi exactius attingere eſt difficilius: in ipſumq́; tanquam in finem extrema ordinantur. Non igitur neq; uinum extremę uinoſitatis, neq; uetuſtatis, neq; ſummę dilutum, ſiue oligoforum, uel nondum concoctum, aut depuratum: ſed in horum medio naturę menſura, & arte elaboratum perfectiſſimum dixerim.

¶ Ponitur ratio cibi, & medicinæ, eorumq́; inuicem conuenientia, & differentia. Capitulum. III.

NEq; etiam a nobis ſilentio prætereundum, in quo cibus, & medicina inuicem differant. utraq; quidem ſunt relatiua, non ſolum merito animalium ſpecierum, ſed etiam hominum, & inuicem habent oppoſitionem; refertur enim cibus ad animalis ſiue hominis naturam, cum qua conuenientiam per ſui ſubſtantiam, ſiue temperaturã habet: ut parua ſeu non ledente tranſmutatione ab animali colore alteratum, conſimilem ei quę deperdita eſt ſubſtantiam poſſit reparare. Medicina uero dicitur quę ex ſui ſubſtantia, aut qualitate naturę alicuius animalis aut hominis aduerſatur, ita ut eius ſubſtantiam aut perdat, aut aliqua ſenſibili & contraria tranſmutatione alteret. Quòd ſi quandoq; fiat ut aliquid ſit quod homini oblatum ipſum nutriat, ſimulq́; ſenſibili & non contemnenda affectione alteret, illud & cibus, & medicina: alia tamen, & alia ratione dicetur. Cibus quidem uel ut ſubſtantiam ſeruat, uel ſeruare aptum eſt. Medicina autem ut maiori nutriti corpus quã par ſit, uerbi gratia, caliditate calefacit: ut ſi homo

mo temperatus uinum ualde meracum, & potentissi mum sumat, quod demum ipsum restauret: interim tamen, & antequam in sanguinem conuersum sit ma gis incalescere faciat caliditate graui & molesta. in eo quidem q magisquam conueniat in digerendo calefacit medicina est: nutrito autem demum assimilatum nutrimentum, neq; fieri potest ut unquam hęc in una ratione coant. potest quidem cibus maiorem mole. i. per maiorem sanguinis geniti quantitatem, maiorem in animalis corpore calorem procreare; non tamen in gradu, aut qualitate: non enim esset deperditam substantiam reparari, aut nutrito assimilari. Verum si (ut arte & ope medica fieri potest) forte contingat ut ex assidua ciborum calidiorum congrue facta oblatione, aliquis ad calidiorem temperaturam conuertatur puta ex flegmatico ad sanguineum, non propter id alimentum in nutrito intensiorem inferre caliditatem est credendum. Sed quoniam calidiorum cibariorum ui in concoquendo natura calidior effecta est, q pro alimento aduenit, eam conseruat, ac fouet: quam ab aliis effectam esse reperit, nec obstat ut idem cibus crebro oblatus nutrimentum & substantia eius naturę conformis efficiatur: quam ipse sibi per multam praecedentem alterationem parauit: ita ut cuius fuit digerendo medicina eiusdem alendo fiat nutrimentum: conueniunt autem cibus & medicina q ambo nostrum calorem alterant, ab eodemq; alterantur. Licet enim de aliquo ueneno dicatur q nullam a nostro calore permutationem recipit, ideo illud dictum fuisse putauerim, eo q sit insensibilis aut parum percipiatur, sicuti etiam diceremus, aliquem cibum adeo esse naturę conformem ac facilem, ut insensibili, facillimaq; resolutione in nostram substantiam uertatur:

alioqui fieri nequit ut agens ullum communicans in materia cum passo in agendo quouis modo non repatiatur: licet illa passio ob sui paruitatem medico non sit curę: conueniunt insuper cibus & medicina, q̄ nõ eodem modo ad animal siue hominem referuntur: nam propter naturarum non solum in genere, sed etiam in specie diuersitatem fit, ut cibaria etiam diuersificentur adeo ut quod uni speciei puta homini sit uenenum alteri speciei sit alimentum, ut hiosiamum quod nobis est uenenum: Turdis est cibus, & elleborus nobis est medicina: Coturnicibus uero cibus, sicuti uero est in diuersis speciebus, ita in eiusdem speciei indiuiduis consimilis ratio reperitur: est enim uini genus quod uiris quibusdam robustis facilis est potus, & sitim tollit: quod aliis oblatum maxime ledet, uel non concoquetur: itaq; uini diuersitates iuxta hominum habitus conferre oportet, sed in hoc maxime cibus a medicina differt, q̄ cibus respectu corporis nostri potius habet rationem passiui, quã actiui: & ideo si nutrire debet in sui substantia indiget transmutari. Medicina uero rationem potius habet actiui quã passiui, itaq; rationem medicinę seruat, donec aliquid suę qualitatis, aut naturę, aut substantię retinet. Quę latius a Galeno sunt declarata.

[...].3. de tẽp. [...] in.1. &.3. [...] simp.

¶ De multiplici potentia, tum rerum in se, tum in ordine ad corpora nostra, & an medicina dicatur potentia accidentali calida, aut frigida respectu nostri, sicuti ignis ĩpeditus est ĩ potẽtia accidẽtali sursũ. Ca. IIII.

DEterminandum etiam de potentia, quoniam omnis cibus, & medicina suas functiones, utplurimum potentia respectu nostri corporis habẽt, dixi utplurimum, propter eas res quę nobis per suas qualitates in actu medentur: ut ignis per caliditatem

& siccitatem

& ſiccitatem : aqua per frigiditatem & humiditatem: & ſi qua talia a prædominio dicuntur. Quoniã enim potentia ad actum refertur, & unumquodq; maxime & proprię tale eſſe dicitur, ut eſt in actu : illud ſimpliciter tale eſſe dicitur quod actu per ſe tale exiſtit : & non alteri adiunctum, ut terra ſicca, aqua humida, & ignis calidus : potentia autem terra dicetur ſicca, & per accidens humida. ſi portio terrę maiori aquę quãtitati commiſceatur, atq; hæc potentia multam habet latitudinem, prout contingit elementa, aut eorum uirtutes magis uel minus commiſceri : dicitur & alio modo potentia, quę eſſentialis nominatur, & eſt merito materię: quę ſicuti in potentia eſt ad omnes formas, ita in illas per tranſmutationem eſſentialem uerti poteſt : quo modo dicimus aquam eſſe in potentia ignem, aut aerem: differt manifeſte hæc potentia a ſuperiori : alio enim modo dicimus in uino eſſe potentia aquam, & alio modo aquam eſſe in potentia uinum. Aqua enim dicitur eſſe potentia in uino propter miſtionem, & ideo poteſt ſeparari. Aqua autem eſt in potentia uinum propter materiam, cuius merito per tranſmutationem eſſentialem uariantem nomen & definitionem in uini naturam poteſt conuerti : ubi autem res actum ſuum proprium ſortita eſt, quoniã ſimul cum illo actu accidentia illum actum per ſe, inſequentia a generãte accepit. Si forte impediatur quo minus ſuũ illũ actũ aſſequat, ut ſi ignis ĩtercludat quo minus ſurſum ſit, tum ignis ille in potentia accidentali ſurſum eſſe dicetur: non enim eſſentiali, quoniam ut ſit ſurſum iam a generante per ſe recepit, ſed accidentali, quoniam ex aliquo extrinſeco impedimento ne ſurſum ſit cohibetur. huiuſmodi actus eſſentialis cõſideratio cum ſit earum rerum, quę ex ſui naturali

aptitudine nisi impediantur actum proprium assequā tur:ut auis uolatum,homo ratiocinationem,non uidetur a medico ex suę scientię habitu debere conside rari:sed potius a Phisiologo, qui rerum propria accidentia & opera considerat. Hic enim modus potentię qui est habitus respectu proprię actionis aut passionis non conuenit medico:cum talis proprietas sit rei in se consideratę:non respectu hominis, ut ope medicinę est sanabilis. Neq; uidere possum quo modo primus modus potentię a Galeno positus alicuius sit in re medica usus in cognoscendis effectibus, qui per alimenta, aut medicamenta in humanis corporibus producuntur:& sicut talis modus potentię essentialis nihil ad medicum spectare uidetur,ita neq; accidentalis, scilicet quando id quod perfectionem in se habet, ab opere per aliquod extrinsecum impedimentum prohibetur:ut geometra,si ab actu studiorum geometrię,aut otio,aut aliquo negotio impediatur. Nisi forte quispiam dixerit: immo talem modum potentię ex re medici esse, multaq; in arte medendi pertractari, quę ad hunc modum redigi possunt. Nam cum dicimus piper esse calidum potentia, quia si ab homine comedatur aptum est ipsum supra caloris humani qualitatem concalefacere: & similiter uinum, quę tamen hoc minime faciunt,nisi in minimas partes a calore dissoluantur,ab eodemq; in quodam actu constituantur. hic inquam est ille modus primo a Galeno enumeratus: tales enim res calidę ex sui natura aptę sunt calefacere,sed sunt impeditę: nam partes igneę, quę sunt in pipere,siue in uino,& euphorbio,sunt ligatę per temperaturam, quā cum aliis partibus frigidis habent in mixto,quamobrem ne calorem prę se ferant impediuntur. Soluta autem mistione, & partibus

frigidis

de temp. [...]ap. I.

frigidis segregatis a calidis, tum sunt in actu: sicut i-gnis remoto impedimento fit sursum: sed hoc dicere ualde est absurdum, neq; si quis piper, uel uinum, uel euphorbium tali potentia accidentali calidum dicat, uel hiosiamum frigidum, aut naturaliter, aut more medicorum loquetur. Primum quidem quis tam ru-dis, & rationis expers existit, qui dicat rerum natura-lium functiones & opera sibi per se competere: ut in nostra corpora agunt, siue a nostris corporibus patiũ tur. & hanc esse rerum potissimam ac naturalissimam potentiam, scilicet secundum quam suum a natura institutum finem primo sortiuntur, prout a nostro ca lore eorum compago, & mistio dissoluitur: uniuscu-iusq; autem rei temperaturam esse impedimento, quo minus res suas operationes exerceant? Quę ut melius appareant, reuocanda hic sunt, quę a Philosopho o-ctauo phisicę auscultationis, & secundo de anima di cuntur: ubi declarat quo pacto ignis genitus, fit sursum potentia accidentali: quoque modo sensus sit potentia ad sentiendum: ignis quidem genitus in parte inferiori non dicitur potentia sursum, quo quicquam sibi deficiat intrinsecum ad hoc, ut in pro-pria Sphæra sistatur, & eam ob causam ulteriorem in se requirat transmutationem: quantum enim sit suę naturę merito nihil sibi deest, & per se est sursum: sed causa alicuius extrinseci, uel aeris ambientis, uel cu-iusuis alterius est impeditum. Similiter habens habi-tum geometrię ad hoc, ut in actum exeat quę geome trię sunt contemplandi: nulla quo ad habitum spe-ctat alteratione indiget, perfectus est enim: sed meri-to alicuius extrinseci fit impedimentum, ut si uel dor-miat, uel in aliis negociis sit occupatus, in quibus ap-paret rem quę est in potentia accidentali ad suã actio

nem nulla in se indigere transmutatione: quando autem piper, aut uinum potentia calida dicimus interna indigent transmutatione, & quidem tali que eorum temperaturam dissoluat: non igitur eo modo dici possunt potentia accidentali calida. Adhuc quę in suo actu essentiali sunt constituta, cum in suas operationes exeunt non alterari aut pati, sed perfici dicuntur. Quis enim geometram studiis geometrię operam dātem pati, aut alterari dixerit? nemo profecto, nisi pati & alterari secundum aliam rationem dicantur, at quęso uide, quā piper perficiatur, ubi propria dissoluta tēperatura calorem in corpus humanum inducit: tantum profecto abest, ut in aliquam euadat perfectionem: ut hæc impedimenti remotio illius misti sit perditio & interitus: Piperis enim soluta temperatura nō amplius piperis nomē meretur. Deinde, Amabo, qui in medicina est author, qui Piper in potentia per accidens appellet calidum, uel lactucam frigidam. An nō Galenus ubi de potentia differit rerum quę medico accomodantur: quomodo aliquid in potentia accidentali calidum, aut frigidum dicatur: declarat scilicet ut aliquid suę naturę contrarium operatur: ut ꝙ iuuenis bene carnosus multę frigidę iniectione intus incalescat, & a tetano liberetur. Sic enim aqua per accidens calefacit, quo certe modo nunquam aliquis dicet aquam esse potentia calidam. Itaq; Galenus in cap. 2. tertio de simpli. ait, se usum fuisse hoc significato potētię, ut distinguit cōtra id quod est ꝑ accidens tale: hic aūt se nomine potētię uti, ut distinguitur cōtra actū.

Quod promptissimum sit potentiæ in re medica significatum. Capitulum. V.

SEd illud promptius est, & magis usitatum in medicina potentię significatum, ut illud dicatur potenti

tentia ad aliquid, quod eſt materia ꝓpinqua, ex quo illud facile poſſit generari. Hic autem modus in eo differt a primo modo a Galeno aſſignato, quoniam illud potentię genus reſpiciebat actum & perfectionem propriam eius rei, quę eſt in potentia ſine quapiam alicuius extrinſeci agentis in ipſam tranſmutationẽ. Hic uero modus non exit in actum niſi tranſmutatione interueniente ab aliquo agente extrinſeco, utpote ab innata noſtri caloris ui, hoc igitur modo ſubiectũ habens materiam propinquam uel magis, minuſue diſpoſitam: ut aliquid ex eo generetur dicitur eſſe in potentia ad id quod ex ipſo generatur: ut cum dicimus ſanguinem eſſe potentia carnem, uel uinum, aut aquam, carnis, aut carnem galinę eſſe potentia ſanguinem, quę potentia latitudinem habet: prout maior uel minor, ut fiat res illa ad quam eſt in potentia alteratio interuenit. Differentiam autem ſuſcipit hic potentię modus iuxta actus ad quem dirigitur diuerſitatem. Nam ut ait Ariſtoteles in tertio modo calidi, quem in ſecundo de animalibus poſuit: & quem Galenus in tertio de temperaturis ſequitur. Calidius dicitur quod facilius calorem recipit. Calorem autem facilius recipere duplici ratione contingit. Dicimus enim de caſtoreo, pipere, aut piretro, quod cum noſtris corporibus afferuntur, ea calefaciunt, & ideo potentia eſſe calida: de aſphalto autem, reſina, adipe, tęda, oleo, & pice, dicimus eſſe potentia calida, quoniã facile inflammantur, & in naturam ignis uertuntur: qua ex re iudicium, tum de ipſis, tum de conſimilibus facimus, ꝙ noſtra corpora facile poſſunt calefacere. Iuxta autem hunc modum potentię per quam aliquid in aliud per ſui naturam ſiue ſubſtantiam facile tranſmutatur: idem & de primis quatuor qualitatibus

cap. I.

bus possumus eodem Galeno authore intelligere. Quod enim a nostris corporibus alteratum facile ea calefacit dicitur potentia calidum, quodq; similiter a nostro corpore alteratum infrigidat potentia est frigidum, quodq; exsiccat siccum, & quod humectat humidum. Quòd autem hic potentię modus sit in re medica accommodatissimus, per quem medicis dicere de more est cibum, aut medicinam calidam uel frigidam esse ex eo patere potest. Quoniam Galenus in
cap. 1. primo, & tertio de simplicium facultatibus hunc so-
cap. 2. lum modum resumit, sibiq; cum eo in danda regula calidorum aut frigidorum satisfacit. Quęcunq; enim a medico, aut sub ratione medicamenti, aut cibarii considerantur in hoc conueniunt, quod non actu potentia calida, aut frigida, aut aliorum effectuum inductiua appellantur. Quamobrem de illis miratur Galenus, qui quęrunt cur si piper, & euphorbium a medicis calida dicuntur, eorum caliditas non sentitur. Medici enim hęc calida esse nisi potentia nominant. ea uero potentia indiget ut a calore nostri corporis (quoniam semper est in actu) transmutetur, & in proprium actum redigatur. Cum enim res a nostro calore in tali tenore fuerint constitute, tum suam detegũt operationem, tumq; appparet, quę sint uenena, quę medicamenta, quę cibaria, & quę magis actiua, quę magis passiua, quę magis agant quã patiantur, quæq; minus, quæq; facile, quæq; difficile concoquantur, & nostro corpori assimilentur.

¶ Quędam interponitur digressio cur mistorum calidissimorum non sit in actu caliditas, sicuti animalium. Capitulum. VI.

SEd licet Galenus de illis miretur qui quęrunt si piper & euforbium à medicis calidissima dicuntur

cur

cur eorum non sentitur caliditas. non tamen eorum quęstio ratione caret. cum hęc & alia eiusmodi intẽsioris in caliditate quàm corpora nostra sint gradus. Neq; enim ex Galeni sententia dicere possumus, ideo piperis non sentiri calorem, quoniam in misti temperatura sit in potentia, cum Galenus rerum naturam nihil aliud esse dicat quàm uniuersam substantiam & earum complexionem ex primis elementis aggregatam, & non aliam ob causam animę naturam si separabilis sit se ignorare uideatur profiteri, quàm quoniã hoc modo ad elementorum naturam & temperamẽtum redigere nõ possit, quod utiq; sibi forte facile putaret si elemẽtorum uirtutes insequeretur, ut dixit in pluribus locis. Si igitur calor naturalis ex mistione resultat, cur multarum rerum ualde excellentior in temperatura calor non in actu existit, cum suę temperaturę ualde magisquã aĩalis calor pręualeat. Neq; enim animalibus ob sui perfectionem datum in actu fuisse dicendum, cum & in multis inanimatis in actu reperiatur ut in uuis ebullientibus, & aliis multis rebus putrescentibus ut stercoribus & frumentis ante debitam exsiccationem reconditis & coaceruatis. Quod si quis dicat sermonem esse de conato & naturali nõ extrinseco & putri, in primam quęstionem relabitur, multa enim nostrorum alimentorum & medicamentorum per calorem illum in sua natura cõsistunt per quem digesta & mista fuere, & sępe cõtingat ut idem calor qui prius erat putridus alteri ex eo genite rei sit intimus & naturalis, ut in animalibus ex putri materia genitis apparet. Accedit q; neq; cuiusq; rei, uel animata sit, calor in actu consistit ut euidenter constat in plantis, quę tum ad sui insitionem aut generationem tum ad germinationem aut fructuum maturationem

3. de tẽp.c. 4. &. 1. d iu ua. m ẽ. c. 2.

externum

externum solis calorẽ desiderant, neq; germinant neq; florent neq; fructus decoquunt si anni tempestas non arrideat & solis moderata non respondeat caliditas, adeo enim intimus earum calor a solari dependet, ut Theoph. & Galenus asserãt ad earum fructuum sapores magis solarem quã innatum conferre, quapropter ex earum caloris debilitate facile dixeris ita se ad plãtas externum habere sicut noster ĩnatus respectu medicamentorum aut alimentorum. non igitur calor in nobis ideo in actu esse dicendus est quia sit innatus aut uegetalis. An forte nihil prohibet intensiorem calorem in gradu potentia in misto contineri, quam sit aliquis calor ĩnatus actu. Atq; ita in animalibus perfectis concinnatum & insitum a natura calorem proprium fuisse in actu, sicut in aliis multis per mistionẽ in gradu intensior in potẽtia, cui accedit ꝙ animalis calor non opus est mistionis, sed mistionis temperamento superadditus neq; est igneus ut per gradũ con ferri cum mistis possit quę huiusmodi calore sunt ꝑdita, sed cœlestis & calori stellarum ꝓportione respõdens sensitiuęq; potestati adiunctus, itaq; ex sui natura in animalibus donec uiuunt semper in actu uigere, & sensitiuę facultatis ui, aliorum calorum differentias percipere, atq; ita se habere ut in actum deducat aliorum mistorum inanimatorum calorem a quo digesta fuere & per quem in propria natura cõsistũt, sicut lumen solis ad omnes colores, a quo in actum & perfectionem quisq; iuxta sui temperaturam deducit, sed hęc ampliorẽ altiorẽq; ĩdagationẽ desiderarẽt.

¶ In vna, & eadem re multiplicem esse potentiam, & aliquando contrarias, aut ordine quodam se habentes iuxta quas in actum a nostro calore deduci contingit. Capitulum. VII.

QVoniam uero fieri poteſt,& ſępiſſime accidit, ut in una & eadem re plures facultates fundē-tur,quę a diuerſis temperaturis ad eē illius rei facientes proueniant,non ſolum enim per prima-rum qualitatum uirtutem,ſed etiam ſecundarum uel ex tota ſubſtantia agere aliquando dicũtur,ideo una & eadem res aliquando poteſt calefacere & conſtrin gere demũq; ſubſtantię aliti aſſimilari,nec ſolum hu-uſmodi uirtutes habere ſed etiã contrarias,ſicuti uir-tutem conſtrictiuam & ſolutiuam,rarificatiuam & in ſpiſſatiuã,quę calefaciet & quę infrigidet,& quę hu-mectet & quę exſiccet,prout a Galeno in lib.de ſimp. 3.&.4. late declaratur.quod in multis cibis & medicinis ap-paret.aliqua enim dulcedinem habent cum ſtiptici-tate ut quędam pirorum genera myrtaq; & quędam uina.Lac quoq; diuerſas tum ſoluendi tum conſtrin-gendi obtinet uirtutes, eodemq; modo reubarbarũ & aloes,ad quarum uirtutum actiones uel paſſiones ſunt in potentia uel ſimul uel naturali quodam ordi-ne,ſiue ut a calore diuerſo modo alterari uel diſſolui contigerit.Cum igitur ſub una uirtute actu alię po-tentia contineantur,accidit ut prima miſtione diſſo-luta a qua illius primę uirtutis operatio proueniebat altera ordine quodam naturali priorem temperatu-ram inſequẽs ſeſe exerat,ita ut ab ultimo & perfecto actu res ad ſua unde conſtituta eſt primordia per re-ſolutionem regrediens alia & alia opera edat,ac iux-ta aliam & aliam temperaturam in quam á calore ſiue,ſolis,ſiue animali,ſiue artificiali diſſoluitur alios & alios manifeſtet effectus, ut igitur ordine quodã diuerſos producit effectus ita in ordine ad noſtrum corpus coherentes potentias retinet, quod in uino hauſto eſt conſiderare,per ſubiectum enim quod in ipſo prædominatur aquam inquam ac terram primo

frigiditatem

frigiditatem & humiditatem nobis affert. Superata uero frigiditate mox calefacit, deinde quadam euaporatione caput petere sentimus, succedente autem tempore nutrire & instaurare percipitur. Demũ quosdam uel letitię uel confidentię affectus in nobis parere, prout aliter uel aliter dispositos esse contingit, consimiliq; modo ab uno pharmaco diuersos effectus ob diuersam tẽperaturam quotidie experimur. Reubarbarum enim & solutiuam & constrictiuã uirtutem simul habere apparet & lac & brassica & aloes, multaq; alia tum cibaria tum medicinę, per quarum uirtutum actiones diuersimode potentiam ad corpora nostra habere dicuntur.

¶ Omnem cibum conformitatem naturæ cum re nutrita habere. Capitulum. VIII.

His igitur ita se habentibus uidendum quam conforme homini uinum sit alimẽtum, exquo simul apparebit an corpora nostra humidiora uel sicciora reddere possit, ut autem retro diximus ita nunc confirmamus omnem cibum conuenientiã naturę cum re nutrita habere, ita ut a calore humano & facile regi & concoqui possit. Non omne enim pati ab omni, neq; quodcunq; in quodcũq; agere est aptum. ideo in omnium tum metallorum tum plantarum & animalium genere sunt quædam materię proximę & proprię ex quibus generentur, non enĩ ex eadem uiui argenti temperatura ex qua argẽtum ex eadem aurum generari est aptum, licet omnium metallorum sit una communis & propria materia quę ita debetur metallis ut non plantis, & singula plantarũ genera & animalium propria semina obtinent, unde conuenienti ordine natura per generationem eorum substantiam attingat. Dicitur autem menstruum ma-

teria

teria propria ex quā hō generetur quoniam a principio gignitiuo transmutatum propter substantię ꝓprię inclinationem facile in hominis formam euadat. Tales enim materię proprie, quiddam habent ꝑ quod cum re generanda conueniant, quiddam autē dissimile & contrarium. Agens ergo illam materiam sibi omnino assimilare intendens quod contrarium est remouet, ita ut reliquum, quoniam symbolum est in sui naturam facile uertat, quę enim ita se habent, facilem habent a proprio agente transmutationem. Et sicuti est in generatione, ita in nutritione contingit. nutritio enim quędam est generatio quamobrē sicuti non ex quolibet homo generatur ita neqꝫ ex quolibet nutritur. Non enim solummodo ea sibi ꝓ alimento non existunt quę fera syluestria & abhominabilia, ut carnes crudę fenum arborum frondes & quę sui natura uenenosa existunt. Verum eorum etiam multis quę esibilia sunt & gustui iucunda & dulcia. Tedio facile afficitur & si diutius uescatur fastidit ac respuit. Triticei autem panis uiniqꝫ mediocris & austeri nunquā modo condimentum famis accedat nos satietas aut tedium capit, ut potius sola hæc sine omnibus aliis obsoniis ac condimētis quā cætera omnia sine iis nobis adesse uelimus, cuius causam Arist. in ꝓblematibus assignat, quę enim secundum naturam pro cibo deputata homini semper appetimus. Itaqꝫ fit ratiōe naturę ut usum quoqꝫ eorum assiduum minusquā suauium fastidire possimus. Gale. igitur in libro de temperaturis, in assignanda differentia inter cibum & medicinam, & reddenda causa cur aliqua facilius a calore nostro uertuntur hoc pro fundamento statuendum censet. s. quod unumquodqꝫ corporum, quandam habet temperatu

ꝑticu. 21. ꝓble. 13.

3. cap. 4.

ram ſibi propriam quę alicui conuenit & ab alia diuerſa eſt itaq; ſi rem ſibi conuenientem alteret facile in ſui naturam uertit & ꝓpriam ſubſtãtiam auget.

¶ Vinum homini proprium eſſe alimentum ſummamq; cũ ſanguine noſtro affinitatem habere. Cap. IX.

Conuenientiam uero eorum quę noſtram ſubſtantiam facile alunt & augent, & ſi ex certa partium aut ꝓportionum aut temperaturarum no
4.col. titia ſcire non poſſimus ut ait Auerro.(quis enim certam panis aut uini proportionum elementorum & alteratiõis & temperaturarum cognitionem habeat? ut ex quot quibuſq; & qualibus hæc conſtituantur menſuram poſſit afferre, per eamq; cur homini conuenientia ſint alimenta rationem aſſignare.) Ex aliis tamen profecto ſignis experimentiſq; hæc aſſeuerare poſſumus, uino enim ut proprio alimento uti nullum fere ab homine animal uidemus, niſi alicui animalium id accidat uel ob conuenientiam quã cum homine habet ut ſymmię aut conſuetudinem ut picę. Sed tamẽ neq; his ita ꝓprium eſt alimentum ſicuti homini ſed quoddam condimentum ut nobis mel aut oleum. Quin & peculiare homini hoc eſſe alimentum uel ex hoc coniectari licet: ꝗ ubi uinum naſcitur mitiores magiſq; temperantię ſunt regiones, & ſimiliter qui eo homines ueſcuntur, ubi uero non innaſcit᷑ aſperę ſylueſtres & aut nimio gelu aut ardore in hoſpitales, quiq; uino homines carent eferatiores & immites quaſi ab humanis moribus uictuq; degeneres, qui tamen ſi forte uinum aliquando delibarint auidius illud quã aſſueti reguſtãt. Quãobrem Plinius
li. 23. cap. 1. in hanc ſententiam de uino inquit. Vino alũtur uires ſanguis coloſq; hominis, hoc quoq; diſtat orbis medius & mitior plaga a circũiectis, quantum illis feritas

facit roboris tantum nobis hic ſuccus. Maxime uerò omnium eius cum homine conuenientiam declarat multiplex in nobis uis & facultas, cum non minores ab ipſo affectus morumq; diuerſitas quā a ſanguine quod ultimum nobis eſt alimētum proueniant, ut nō ab re Ariſto. eum ſanguini aſſimilarit. ſicuti enim ſanguis alius tenuis frigidus alius tenuis calidus, alius calidus craſſus ita & uinum, & ſicuti roboris efficatior ſanguis eſt qui calidior & craſſior, ita huius generis uinum quod quidem uiris fortibus & audētioribus cōueniens eſt alimētum, qui uero tenuis & frigidus ſanguis uim ſentiendi intelligendiq; obtinet pleniorem, cui uini id genus aptari poteſt quod a Theophraſto morale eſt appellatum, quod ait celeriter purgari conſiſtereq; quoniam tenuius ſit, morale enim ideo appellatum crediderim quoniam his maxime cōgruat qui ſinceros claroſq; ſenſus & mentem ad morum modeſtiam ſtudiorumq; uſum ſeruare cupiunt, ſicuti uero in ſanguine optime conſtant quę calidum tenuem & ſincerum habent, quippe quę una & uiribus corporis & animę ingenio plurimum ualeant, ita hominum tēperaturę id uini genus maxime cōpetere exiſtimauerim, quod cum caliditate humiditatem ſinceram obtinet. Quippe quod corpus roborare & animum reficere mirum in modum ualeat.

30. ſec. pb
2. de pt. a caj
6. đ cau. p
ca. 14.

Vinum atrę bilis naturę ualde conuenire ob id ſummam per ipſum affectuum & morum in nobis uarietatē fieri. Ca. X.

NOn minus atrę bili in eo uinum poteſt aſſimilari, q; ſicuti illa natura & per habitum quendam ſui participatione hominum mores & ingenia euariat, ita uinum uarios affectus iuxta diuerſas hominum diſpoſitiones inducit, per atram autem bilem non intelligit Ariſto. fecem illam craſſam & atram

humorum quę quotidiano uictu redundans facit ut aliqui morbis melancholicis laborent, sed talis humoris frigiditatem, quę cum calido ad hominis constitutionem a primordiis eius ueniens, multifariam hominum naturam & mores prout multipliciter immistam esse contingit potest euariare, he enim duę naturę calidum inquam & frigidum in tēperaturis maxime prę ualent, morumq; instituendorum summam uim obtinent, nec solum hoc, sed oēs appetitiones desideriaq; & timores & fugas per calidum & frigidum fieri idem in libro de animalium motione est author, atrę autem bili uinum assimilari ex ipso flatu qui in utrisq; apparet iudicari potest, qui enim sunt tali habitu præditi flatibus utplurimum abundant, eisq; egritudinibus quas flatus ciere solet ualde molestātur, uenasq; turgidas non copia sanguinis sed flatus habēt, uinum uero ipsum magis uero nigrum quā album & grossum quā subtile flatus ciet, qđ ex eius spuma apparet, qua ex re etiam fit ut cupiditatem ueneris incitare soleat unde & Baccho uenerem iunctam dicunt. Ex alio autem & sanguini melācholico uinum ualde assimilatur ꝙ cum sui subiecti natura, aque scilicet & terrę frigidū sit, & ex calore extraneo hēat caliditatē sicuti atram bili ob tenuitatem aut crassitiem diuerso modo a nostro calore incalescere aut refrigerari contingit, simili modo & uinū, quo fit ut sicuti in illa per naturam ita in hoc affectu quodam consimiles inducantur effectus, sicuti enim illic subita atrę bilis ex calido ad frigidum facta immutatione fit ut aliqui sibi mortem ipsi consciscant, ita & multis uinositati deditis accidet, ut cū aut uini superfluo calore aut eiusdē redundante humido innatus calor supra modum refrigeraretur ipsi a seipsis adeo immutarentur & se ipsos adeo

ſos adeo odio haberent, ut uitam cum morte commu tarint, quod ex uini hauſtu non aliam ob cauſam con tingit quã quoniam liquor hic prę cæteris tantam ha bet hominis naturę conuenientiam, ut cum facile in eum noſter penetret calor. ſummã, uel quantitate uel qualitate euariatum, mutationem in nobis informet, ex his enim naturis conſtat, calido ſcilicet aduentitio & frigido qđ merito ſubiecti hẽt, ut ſicuti atra bilis a principio, prout a calore impreſſam eſſe contingerit, totam naturã, ita hoc mores & affectus poſſit euariare, quod nulli alio a uino quo homo ueſcatur humore accidit, neq; enim lacti aut aque aut oleo aut melli, iactet quantum libet Homerus oenopiam radicem, & barbare gẽtes uini egeſtate ſuam ceruiſiam celebrẽt, iure igitur Galenus de poculentis loquens. Vinum inquit ſolum de potibus nutrit quoniã plus habet ad noſtra corpora familiaritatis, quã alii oẽs humores, iuſtaq; de cauſa hoc priuilegium prę cęteris humoribus ſortitum eſt ut quidam ſanguis uocari mereatur. Vt enim Plinius refert. Androcides ſapientia clarus ad Alexandrum magnum ſcripſit intemperantiam eius cohibens. Vinum potaturus rex memento te ſanguinem terre bibere. li.14.cap.5

¶ Oſtenditur prędictis Galenum remq; ipſam cõſentire. Ca. XI.

CVm igitur tantam cum humano ſanguine uinũ habeat affinitatẽ, nihil mirum ſi Galenus de eo dixit q prę cæteris cibariis minima a noſtro calore reſolutione indiget, eiuſq; penetratio & nutrimẽtum in nobis fit uelociſſime, ſicq; in animi defectibus propinatus ſpiritus animamq; facillime recreat cum etiam Auicẽ. in ca. de melancholia dicat q ſicut complexio frigiditatis & ſiccitatis contraria eſt ſpiritui debilitans ipſum ita caliditatis & humiditatis, ut eſt cõ-

plexio uini est conueniens & corroborans eademq; ratione gaudium & lętitiam parit. Nam eodem Galeno teste ubi ostēdit q animi mores corporis temperaturam sequantur (uinum quo utimur quotidie omnē
" animi tristitiam & mœrorem manifeste discutit. Zeno
" ut aiunt dicere solebat quemadmodum lupini amari
" in aqua macerati dulces redduntur, ita se uino utentē
" exhilarescere, quod & Teognis dicto confirmat qui di
" cere solebat larga uini potio mala, moderata, non so
" lum non mala uerum etiam commoda, si quidem eui
" dens concoctioni excretioni & sanguinis generatiōi
" pręsidium affert. Pręterea animum nostrum māsuetio
" rem iuxta ac audatiorem corporis uidelicet tempera
" turę interuentu quā rursus reddere potest humorum
" accessione perficit) q autem hilariores & audentiores nos uinum reddat ea causa uidetur, q ea suppeditat quibus non solum calor quo uita cōstat, & anima sua munia exercet/recreatur, sed etiam pabulum unde cō seruari & excitari possit, acquirit, nec minus per ipsum contraria excrementa expurgantur, unde in sua since ritate uigens securitatem & gaudium adducit, sicuti modicus & refrigeratus timorem & tristitiā affert, ea enim de causa senes timidiores anxiiq; & tristiores, si uero uini usus sit immoderatus, ex causis superius assignatis, aliquando mœrorem & timorem, aliquando temeritatem & insaniam, aliquando morbos frigidos & caloris innati extinctionem adducit. Nos autem de uino moderato & temperate sumpto sermonem habemus ut pauloante ex Galeni & Teognis sentētia dictū fuit, sicuti enim de saporibus gustus sanus, de coloribus oculus mūdus, de moribus autem uir sapiēs & probus ita de uino uir moderatus & sobrius debet iudicare. Cum igitur homo cęteris uiuentibus sui pręstet

stet

ſtet temperatura,quã prę cæteris calidam & humidã habere dicitur,quod ſanguinis copia ſui proportione atteſtatur,qui calidus & humidus exiſtens ſibi ultimnm eſt alimentum. Vinum nimirum calidã & humidam temperaturam habere dicendum eſt, ſi quidẽ ſui natura in ſanguinis ſubſtantiam facillime tranſit, quo certe modo aliqd proprie eſſe in potẽtia ad aliud dicitur ſcilicet cum ſubiectum habet ex quo illud facile poteſt generari. Quapropter Galenus i fine tertii de cauſis pulſuum,appoſitionem quã nobis uinum facit celerem eſſe ait quoniam calidum ſit & humidũ. Quicunq; enim celerem /inquit/ requirunt appoſitionem, ,, his humidum medetur. Quando uero calor etiã dux ,, eſt humiditatis multo iam magis: ex quibus patet nõ per accidens ſed per ſe & ſui ſubſtantiam nos humectare,curq; eum Galenus ex Platonis ſententia in de uirtutibus animalibus libro pueris ſubtrahat,porrigat autẽ ſenibus,ſenes enim natura frigidi & ſicci eo recreari maxime debent cuius defectu prope mortem accedunt ſcilicet calido & humido,quod uinum optime ſuppeditat. Contra pueri utpote principio generationis proximi,quoniam plurimum calidum & humidum innatum habent,& propter augumentationem ualde turbatum & ferueſcentem,uino retrahendi/ne nimium eferueſcant & ſui ebullitione ſimulq; uini flatu turgeſcens comitiali morbo enecet in quem ob ſuperabundantem humiditatem facillime collabuntur.

¶ Proponitur ſub qua ratione nunc de uino diſputetur,& inductione declarat multiplicem eius eſſe in noſtris corporibus potentiam tum exſiccandi & humectandi tum calefaciẽdi & refrigerandi. Capitulum. XII.

NVnc ad eam uini naturam accedendum p quã medẽdi noſtris corporibus aptitudinem habere dicitur,

re dicitur, ho c autem eſt uinum conſiderare ut oppoſitam nutrimenti habet rationem, atq; cum á medicis in medendo infirmis propinatur uel applicatur an humectandi uel potius exſiccandi obtineat facultatem. Neq; enim de eius natura ut ad omnia remedia pertinet nobis eſt intentio, non enim unus liber ſatis eſſet. Quod Aſclepiadem feciſſe ait Plinius qui quidem de dando uinum unum condidit uolumen ab eo cognominatum, qui uero poſtea de uolumine illo diſſeruerunt, innumeri. Atq; ut neq; fictis lōgeue repetitis rationibus aut ambagibus rem protrahamus. Vinum non ſolum humectare' & exſiccare ſed etiam refrigerare & calefacere euidentem eius opera faciunt fidem. ſi enim uinum meracum large hauriatur nō modo ſitim tollit ſed auget & peruigilium inducit, ut de ſeruo notarii meminit Galenus. quę non poſſunt niſi ex uini caliditate & ſiccitate prouenire. Vlcera etiam exſiccat & tumores in membris diſcutit ut uſu ipſo comprobatur quāobrem potentia ſiccum eſſe non ambigendum. Appetitum etiam quem caninum appellant ſui caliditate & ſiccitate diſſoluit utpote contrariis pituitę frigidę & humidę a qua talis proueniebat edacitas. ideo Galenus multos hoc genere famis laborantes ſe curaſſe ait uinū ipſis abūdanter exhibens ex eorum genere quę ſufficienter calefaciunt, neq; enim acerba uina talem famem ſanāt. ſiquidem neq; calefaciūt, ſed quę colorem ſubrubeū habent ex quo patet non eūdem effectum omnia uina facere, neq; eundem affectum ab omni uini genere ſanari. Q đ uero & humectandi & refrigerandi nō minus habeat facultatem ex multis patet egritudinibus in quibus ad hunc uſum accōmodatum propinamus, nam & uigilantibus & triſtibus & ſollicitis

lib.23.

.de locis affectis.

.apho.21.

& febrientibus

& febrientibus quoddam uini genus idem se concedere uos docet in octauo de morbis curandis, ubi dicit. (Vinum uero cognoscis utiq; alicubi & tu dantē ,, me omnibus huiusmodi naturis quod aquosum & ,, uisu & uirtute. melius enim aqua hoc uinum per oīa ,, digestioni auxilians & sudores promouens. Manife- ,, stum autem est ꝙ Hippocrates non solum in effimeris febribus sed in acutis dans est uinum ex his quę ,, de ratione uictus in acutis scribiti) Nec minus in his ,, quę in arte parua ad Glauconem scribit, hanc sententiam confirmat dicens. (Qui uero ex uigiliis uel aliquo animę affectu febricitant, postquā balneaueris ,, cibo humido ac boni succi reficere expedit, uinum ,, uero his qui uigiliam passi sunt intrepide offerre, nisi ,, capitis dolore pręmantur aut pulsum uenarum in ,, temporibus sentiant. liquet etiam ꝙ in aliis eadem ,, cauēda sunt, sed & iis qui ira aut mœrore aliquo aut ,, cogitatione febricitant uinum est exhibēdum, & qui ,, furore pciti fuerint quando omnino ab affectu quie- ,, uerint.) Demum omnes medici uinum ethicis cōsumptis & melancholicis competere affirmant suę merito humiditatis, ut facile patere possit ꝙ sicuti merito siccitatis humidis egritudinibus conuenit ita siccis merito humiditatis, intimam enim adeo habet humiditatem ut non solum digerēdo per eam alteret sed etiam digestum, quoniā nutritioni conuenit diu multumq; retineat, eo autem modo imprimit prout qualitati actiuę coniunctam esse contigerit, illud autem alicui distemperiei optime medetur quod ei & merito cibi & medicinę aduersatur, in illis presertim egritudinibus, quę aut innatam humiditatem pręter naturam consumunt, aut eius defectu proueniunt, medici enim munus est non tantum pter naturales egri-

tudines remouere sed etiam innatam corporis nostri substantiam fouere & recreare Quę ideo recensui superuacua ommittens, non quo hæc medicis ignota esse putē, sed cum hæc ab omnibus medicę artis authoribus uerissima concederentur, ut aliquando appareat fieri non posse ut quisquā omnes uini in nobis effectus ad solam caliditatem & siccitatem, aut solam caliditatem & humiditatē redigere possit. Medicus enim cum sit artifex sensatus rerum effectus debet considerare quos ut in pluribus in nostrum corpus sensibiliter inducunt. Nam qui medice loquēdo uinum tantūmodo calefacere & exsiccare aut tantūmodo humectare & calefacere contendere uoluerit, in multos errores & ineptias īcidat necesse est. Quod ex eo maxime patebit, si quem ea legere non tedebit quę ab his dicuntur qui omnino calidum & siccum pertinaciter defendunt.

¶ Medicum ex diuersis uinorum effectibus ea specie distinguere. Capitulum. XIII.

Cum igitur medicus rerum effectus cōsideret & proprietates nisi in ordine ad sanitatem quam aut seruare aut inducere intendit, cum uiderit ab eadem natura diuersos effectus nec in unum reducibiles prouenire. Talem naturam specie iuxta effectuum diuersitatē diuidet, licet Philosophus naturalis specie eandē esse asseueraret. Quapropter optimus Galenus tot diuersa uinorum opera inspiciens,
„ uina specie inter se dissidere asseuerauit, in eo libro q
„ de cacochimia inscribitur, ubi inquit (est autē maxi-
„ me quidem in uinis differentia secūdum speciem cō
„ siderantibus ut dictum est, modica uero in aliis, neq;
„ enim inuenies unquā lentem uel caulem humectan-
„ tem, sed minus quidem alium alio siccantem, hume-

ctantem autem nullum,adhuc autem nequaquam „
inuenies aliquam ceparum uel pororum uel alleo- „
rum magis infrigidare sed magis uel minus calefa- „
cere,nec etiam lactucam calefacere, neq; atriplicem „
uel blitum uel portulacam, nec etiam quod magis & „
minus magnam habeat in ipsis differentiam, inter „
uina autem quod dixi antiquissimum a latinis uo- „
cari cecubum in tantum ab albo simul & austero & „
iuueni & crasso differunt, ut hoc quidem sufficien- „
ter ualde calefaciat illud uero sensibiliter infrigidet) „
Idem in tertio de ratione uictus in morbis acu- tis Hippo.Gale. quod obseruarunt ubi uinorum differentias medica ratione declarant,necnon in libro de cu- 12
randis morbis,docens curare sincopim uini medella diuersa uinorum genera enumerat, quibus apte iuxta sincopis causam uti possit,aliis enim utemur in ea quę a crudis & crassis humoribus prouenit, aliis uero in ea quę a cholericis & subtilibus. Vinorum igitur uirtutes medicus iudicare & administrare iuxta discrasiā humanorum corporum in qualitatibus debet.

¶Omne vini genus respectu diuersorum hominum naturam tum cibi tum medicinæ rationem habere posse; vinūq; magisq; aquam sitim extinguere. Capitulum. XIIII.

QVod ut latius pateat his quę dicta sunt annectendum,omne illud pro medicamento accipiendum uel quod naturalem tēperaturam sensibiliter alterat uel quod extraneam & alienam remouet,fieri autē accidit ut quod uni naturę cōuenit & eius respectu est cibus alteri disconueniat eidéq; sit medicina,quo certe modo facile fit ut omne uinū ad alium & aliā uel eiusdem uel alterius regionis hominem cōparatū & cibus & medicina existat. Videmus enim singulos homines quædā uinorum genera ma-

gis amare quã alia, eiſdẽq; ad quotidianũ uitę uſum frui, quę ſi forte mutauerint, aut capitis dolore p̃mũtur, aut in peruigiliũ incidũt, aut ſtomachãtur, ut nõ
.14.ca.6. ab re à Plinio dicatur. (Diui Auguſti iudiciorũ ac palati peritiſſimũ e libertis cenſuram uini in epulas eius
„ facientem, dixiſſe hoſpiti de indigena uino, nouum q
„ dem ſibi guſtũ eſſe cũ atq; non ex nobilibus, ſed cæſa
„ rem non aliqd potaturum) ex hoc igitur facile fit ut
„ quę reſpectu quorũdam calefacere & ſitim ĩducere di
cuntur, alios refrigerare & nutrire cõmode poſſint, ut
. ſec. pbl. Ariſto. in pble. uiris fortibus accidere ait. Hi enim ma
4. gna ex parte uini potentis ſunt appetentes & ſui natura uinoſi quodq; alios uinum inflãmaret eos refrigerat, hoc igitur modo uinũ medicinam eſſe concederetur, & alios humectare, alios exſiccare, alios refrigerare, alioſq; calefacere iuxta tum uinorum tum bibẽtium temperaturam. Si tamen quis eo cõgrue utatur magis humectare & ſitim tollere quã aqua apparet. cum enim uera ſitis ex defectu humiditatis in membris proueniat, ut mẽbra a uenis, he ab epate, epar a ſtomacho, ſtomachus ab ore refrigerari deſideret, eo potiſſime ſitim leuari cõtingit, unde humor mẽbris mẽ
„ brorumq; organis conueniens generetur, hinc illud
„ Hippocratis qui noctu bibere appetunt, his admodũ
ſi. aph. 27. ſitientibus ſi ſuperdormierint bonum, quod nõ aliã ob cauſam, quã quoniam cibaria ĩdigeſta per ſomnũ concoquuntur ex quorum concoctione genitus ſanguis ſitim leuat, ut enim dicitur in libro de ſimp. Sitis duplex alia ex proprie humiditatis defectu, alia ex ca
ca.6. liditatis exceſſu, quã in multa eferueſcentium humorum copia nos aliquando cruciare contingit, & hanc quidem acetum aqua cõmiſtũ refrigerat, uiniq; actualis humiditas & frigiditas uidetur lenire, naturalẽ au-

tem quę ex proprii alimenti defectu ꝓuenit, unde calor innatus in minori humido consistens magis acuit magisq; excalefacit, uinum accõmodate propinatum præsentaneę leuat refrigeratq;. Quãobrem & Hippocrates & Aristo. dicunt magisquã aquam refrigerare. Hippo. in primo regi. acuto. Si egritudo inquit siccior fuerit quàm oportet necesse est ut bibat uinũ aut hydromel, quo ex loco dicit Gale pluris esse humectationis q̃ aquam, & in tertio eiusdẽ operis libro de aqua loquens, neq; sitim sedare ait sed amarescere. Arist. autem ꝓble. paulo ante citato ait. Vinum & si natura calidum est sitim tamen amplius q̃ aqua extinguere potest. Sed quod ego Hippo. Aristo. & Galenũ in testimonium accerso cũ usu quotidiano hoc experiamur.

¶ Assignantur & alii modi quibus contingit vinum vim medicamenti habere. Capitulum. XV.

SVnt & alii modi quibus uino pro medicina uti cõtingit. Nam uinum merum sincerũq; habet teste Diascoride sui caliditate contra multa uenena precipue frigida singulare auxilium si liberalius potetur, ut contra assumptam cicutam coriandrum pharicum ixiam meconium argenti spumã taxum aconita fungosue, contra serpentum morsus & omniũ ictus quę refrigerando necant, hic igitur alius modus est secũdum quem contingit uino ob sui caliditatem ut medicamento uti. Nec solum contra uenena est medicamentum, sed in uinorum generibus est inuenire quorum alia stomacho, alia uesice, alia renibus, alia capiti, alia epati mederi possunt, p̃cipue autem eo uini genere ad medicamenta utimur quod ob suarum qualitatum excellentiam remotum est a uictu humano ut inueteratum phalernum quo in uictu quotidiano nemo sanus uti posset. Tali igitur & cõsimilis generis ui

no aut

no aut pro condimento, aut p medicamento utimur, sunt & alia multa uinorum genera non sincera quę ars atq; hominum in aduersis industria & solertia ad longas egritudines prauosq; corporum affectus reperit, ut quod bięo, & picatum, gipsatum omphacites, melitides palmeum absinthites & consimilia, quę apud suos authores est legere. Sed hæc uinorum genera nobis p̄sidio sunt non tam aliqua sui qualitate q̄ rerum quę unam cum illis per ebullitionem commiste propriam impressere uirtutem. Neq; ad usum medicinę silētio p̄tereundum quod Plinius theriacale uinum appellat non quidem a uinosa qualitate sed potius ab aliqua superaddita hoc priuilegio donatum ut cōtra serpentum ictus miro auxilio polleat, consimili quidē ratione & multis aliis uinorum generibus certas inexistere proprietates credendum. si igitur uini experimento ex eius remediis quisquā obseruauerit. omniū qualitatum erga nos facultatem proculdubio ei concedet, quædam enim uina acerba frigefacere & exiccare in secundo de uictus ratione Hippo. dixit, quædam manifeste calefaciunt & humectāt, quædam exsiccāt & calefaciunt, quædam autem & refrigerare & humectare sentiūtur, ita ut intra medicinę limites stātibus superuacuum sit disceptare ne dicam obstinate uelle tueri omne uini genus calefacere & exsiccare.

¶Examinatur quędā ratio p q̄ aliqui uinū oīno potētia siccum argumentant̄ quoniam ulcera siccet. Cap̄.XVI.

1.de sim. .2. RElıquum est ut examinemus quātum illud ualeat experimentum quod ex Galeno accipientes tutissimū & certissimū ad p̄bādā uini siccitatē argumētū putāt, ut enī ille per aceti exteriorē applicationem uel infusionem uel fotumin quocunq; corpore temperato uel distēperato frigeratione inducere

declarat

declarat, sic nos in uino ostendere possumus, apparet autem ulcera uino perfusa aut fota exsiccari eodemq; tu mores discuti, nec minus idem in uulneribus operatur, unde in tertio artis curatiuę ait uinum optimã medicinam esse omnium uulnerum in eo q uulnera sunt, cum uero uulneribus atq; ulceribus humida nõ conueniant. omne enim uulnus ut idẽ Gal. ex Hippocratis sententia promulgat exsiccari debet, si uinũ humidum sit facultate uulneribus minime conueniret, fateri igit oportet sui natura, uim nisi exsiccãdi corpora nostra habere. At primum qdem istud eos mihi negaturos non credo, q licet uinum potentia exsiccet. nihil tamen prohibere ut simul actu sit humidũ. Deinde ne quidẽ hoc recusaturos scio, q abluere lauare sunt effectus humidi, ideo enim in finibus & sanioris uulneribus congruit quoniã lauando simul exsiccationẽ relinquit, cũ igitur hic sint duo effectus siccitatis, scilicet impressio quę relinqtur in ulcere, & ablutio, non ex eo q abluendo siccitas quędam imprimitur inferri simpliciter debet esse potentia siccum uel potius siccũ quã humidum cum non minus lauet quã exsiccet nec minus id abstergendo prestare possit aut lauando sicuti serum & urina q̃ exsiccando. Deinde nõ omne uini genus aptum est ulcera siccare, non enim dulce tenue uel aquosum sine stipticitate aut acerbitate hoc efficit, sed nigrum austerum acerbumue & crassum, quapropter ex hoc inferri non debet omne uinũ potentia exsiccare. Fieri etiã accidit ut partes astringentes propter ulceris sorditiẽ & carnis texturam, prius faciliusq; uilis cohereant, unde transitus & penetratio tenuioribus partibus prohibeatur, ita ut prius exsiccationis q̃ humectationis opera appareat. Tenues autẽ & humidiores dilabantur, nec impressionem faciãt, eoq; magis q facilius

4. artis cu cap. 5.

facilius sit humida desiccare, q̃ siccata humectare, quā obrem inferri non debet, ab hoc uini genere in hoc ulcere prouenit siccatio, ergo potentia simpliciter siccū, sed solum ergo in ipso aliqua potentia est ut exsiccet, alioqui cōmittitur fallacia a secūdum quid ad simpliciter. Adde q̄ contingit in uino sicuti ex Gal. sentētia retro diximus in aliis etiā rebus reperiri scilicet ut in una simplici medicina plures uirtutes uel contrarias inueniamus, cum igitur uino plures insint facultates, astringens uis primo sese detegit & opus suum peragit, quā gustu in omnibus fere uinorū generibus percipimus ut Galenus declarat dicens, uinum dulce secundū gustandi qualitatem nominatur qua & austerum & acre ut aquosum prętermittamus, quod non omnino ab astringente degenerat, tam & si languidam exolutāq; habeat astringendi qualitatē. Nam si aquę cōparaueris percipies manifeste ex ea cōparatione gustū huiusmodi uinorū eorum esse quę modicā nacta sunt astringentiam, cum igitur eodem Gal. teste reliqua membra corporis de impressione consequantur simile ei quod consequitur lingua, eam ob causam fit ut corporis partes aut uulnus aut ulcus patientes quoniam leuem in uino alternationem faciunt a prima & quę pręter primas magis in promptu est qualitate scilicet astringēte alterentur. At si contigerit ut uis potentior caloris naturalis sese in uinum inferat, ipsumq; per omnes sui alteret partes, tum humidarū partium copia & uis necnon reliquę sese ostentabunt uirtutes, quę añtia prima illa partium constipantium cōstrictione quasi quodam septo & munimine prępediebantur, certior enim q̃ membra extrinseca iudex est intimus calor in iudicāda uini natura, & an siccet uł humectet q̄ppe q̄ magis penetrans uinoq; in omnes sui partes elementaq; resoluto,

[margin notes: ...3.&.4. de ...np. | de ratiōe ...c. i acu. | ...rin. 4. de ...np.]

luto, calidum humidumq; dominari, & maximam nobiscum consanguinitatem habere discernat.

¶Ostenditur aliis rationibus non recte inferri posse ex ulcerũ a uino exsiccatione q uinũ per se sit siccũ. Cap.XVII.

SEd age queso ulterius quantum ualeat hoc experimẽtum inuestigemus, si uinum ui sua stiptica siue acerba exsiccat & sine mordacitate, de facto sequitur ut sit frigidũ, tales enim sapores. Gal. frigiditati attestari declarat ob debilem calorem tenui & terrestri humiditati coniunctũ, quomodo igitur hoc experimentum cum uini caliditate constabit? uel si talis stipticitas uinum simpliciter esse frigidum non infert ita neq; inferet uim simpliciter siccandi habere. Quòd si uinum quo ad ulceris siccationem utimur, uim astrictoriam solam puramq; non habet sed cum mordacitate, tum inquit Gal. non simpliciter experimento iudicandum esse q per uim stipticam siccet, nam caliditatem etiam contemperatam habet que non minus potest exsiccare, immo ut dixit in tertio res subtiles calide sine aliqua stipticitate non minus possunt siccare quã res multæ stipticitatis, quoniã resoluũt ex corporibus qbus occurrunt hũiditatẽ, absq; eo q aliã adiũgant. quid? q cum aliqua res cũ multis partibus subtilibus paucam habuerit stipticitatem, non solũ illa stipticitas non siccat immo partes subtiles humidas ad magis penetrandum magisq; humectandum sui quadam coactione & propulsione adiuuat, ut de oleo rosato Gal. subtiliter declarat.

3.& 4. simp.

4. de sim cap.5.

3. de simp

¶Siccandi effectũ nõ posse uini siccitati per se attribui. Ca.XVIII.

NEq; uideo quo modo defendi possit uinum merito suæ siccitatis per se siccare & non ui caliditatis aut frigiditatis. Cum enim siccare primarũ qualitatũ sit propriũ, atq; actiuarũ. s. caliditatis & frigiditatis.

ditatis, quo mō ex effectu ſiccatiōis quæ in alceribus apparet inferre poſſunt uinum calidum eſſe & ſiccum & non calidum & humidum, cum caliditas equę ſiccare poſſit & ſitim inducere, ſi cū humido uincta fuerit ut in elixationibus apparet, in quibus calidum humidum ſuis partibus calidis & ſubtilibus per rē quę decoquitur penetrando exſiccat, multaq́ ſitis fit in febrientibus ubi multa humorū copia feruet cui generi ſitis Gal. optimum auxilium eſſe inquit acetū aqua cōmiſtum, quod refrigerat & exſiccat. Amplius quo modo per ſiccationem magis potentia ſiccum quā calidū arguere poſſunt. An non calidum in humidum proprium agendo exſiccat & ſeipſum deſtruit unde eius marceſcentia prouenit, & nimię uinoſitati indulgentibus ob uini calorem areſcere & deniq́ uitam finiri contingit. Nonne & Gal. in ſecundo & tertio de ratione uictus in morbis acutis uinum ſui caliditate ſiccare ait, cum dicit, meracum uero palpitationem temporum, capitis grauitatem, & ſitim inducit, idq́ caliditate, in tertio autem uinum dulce inquit mediocriter calefacere uidetur ſitimq́ facit, tū propter caliditatē tum propter craſſitiem. Quapropter cum Gal in octauo de ſimpli. Vinum calidum eſſe inquit eiuſq́ caliditatis ſiccitatem proportione reſpondere, non aliā ob cauſam dixiſſe credendum quā quoniam per caliditatē deſiccat, quod ne tibi mirum uideatur, conſidera quę ab Aetio abrotano aſcribunt, cum enim uim nullam habeat adſtringendi, in tertio tamen ordine calidum & ſiccum ponitur, in aliiſq́ ita reperitur quæ excellentē habent caliditatē ut eis ſiccitas merito caliditatis attribuatur quo modo enim ſi ſiccitas ſine frigiditate aut caliditate ſit, poterit per ſe exſiccare. Cum & ſecūdo de generatione & corruptione & quarto meteorum/ſiccitas &

tas & humiditas sint qualitates solū passiuę, caliditas autem & frigiditas actiuę quo fundamento Aristo. utitur ad rationem reddendam omnium affectuum qui mixtis omiomeris in terra & aqua proueniunt, coagulari enim & liquari/durescere/mollescere/crasscescere/terminari/uniri/& alia quęcunqȝ ab his, omnia a calido & frigido in subiectis humidis & siccis proueniūt, ut Aristo. in principio quarti meteorum tum inductione tum ex ipsa congregandi & segregandi ratione demonstrat, ignis enim proprium congregare homogenea & segregare eterogenea, frigidi uero non solum homogenea sed etiam eterogenea congregare, cōgregare autem & segregare, actionem significant quamobrem & exsiccant & humectant, & mollefaciunt & indurant humectat quidem calor liquando, frigidum uero uaporosum in aquam cogendo, exsiccat uero tū internus tum alienus calor, & si paucum calidū sit frigus simul cum humido calidum exprimendo & faciens euaporare, quę quidem opera nō per accidens calido & frigido, sed per se conueniunt alioqui Aristo. horum effectuum causa per accidens usus fuisset, nec inductio aut ratio a definitione terminorum sumpta ualeret, ideo Auer. in sua quarti meteorum paraphrasi siccitatē à calido primo & per se ꝓduci ait, humidū uero & siccum rationē habent passiui. s. facile terminabile & difficulter terminabile, quę cum ita se habeant quo modo quis uinum siccitatem in nobis per se efficere & non ratione caloris sane pōt existimare, & quo modo non illi ridendi sunt qui uinum sitim facere & ulcera exsiccare per siccitatem proprie & per se & non merito caliditatis audacissime asseuerant.

¶ Assignaẗ rō diuersitatis authorum in vini natura curq̄· multi calidę & siccę potēt ię dixerint, atq; operi finis īponiẗ. Ca. XIX.

Sed

SEd quoniã medicorũ plurimi uinum exficcare dicunt reddenda eſt ratio cur tot clariſſimi authores in hoc cõuenerint, ut potius calidũ & ſiccũ appellẽt. Cũ.n.uinũ & alimẽti & medicinę ſubeat rõnẽ & eã quidẽ qua medicamẽtũ dicit̃ aſſequatur ut hois tẽperaturã alterat eiq; aduerſat̃, eã uero q̃ cibi ut ei congruit & facile in nr̃i ſubſtãtiã uertitur, factũ eſt ut medicinę authores de uino loquẽtes ut medellã p̄ſtat locuti fuerint extrema potiuſq̃ medium reſpiciẽtes, & magis effectus q in humano corpore apparent q̃ ueras cãs obſeruãtes. Q m̃ igitur in uſum medicamẽti potius uenit uinũ meracũ & potens cũ qd uolunt calefacere & exſiccare ſiue iterius ſiue exterius, iõ potẽtia calidũ & ſiccũ appellãt, huic oĩno opponit̃ uinũ albũ paucifeꝝ parũ hñs uinoſitatis, neq; uini neq; aquę noxas cõtinẽs qd̃ ob ſui refrigerationẽ & humectationem ẽt febriẽtibus
reg.ac. cõuenit de quo Gal. dixit ꝙ naturę bñficio hoĩum cõſulẽti ſaluti tale uini genus ĩ oĩbus regionibus ĩueniatur, adeo ut ẽt ĩ egypto q̃ calidiſſima eſt, cũ aũt illd̃ merũ magis uini naturã retinere uideat̃ q̃ hoc albũ paucifeꝝ, hinc factũ eſt ut medicinę authores ad hoc magis etiã ob ſui actiuitatẽ reſpiciẽtes uinũ calidũ & ſiccũ potẽtia dixerint, cũ tñ ſi ad eius oĩa genera reſpiciamus, nulla primaꝝ qualitatũ ſit p̱ quã uini bñficio nr̃is corporibus medella nõ adhibeat̃. At ſi cõem uini naturã in uniuerſo reꝝ ordine cõtẽplemur ꝓculdubio humidũ in eo ſupare & aduẽtitiã caliditatẽ habere refragari nõ poſſumus, hoĩ uero ẽ alimẽtũ p̱ cõueniẽtiã humidę calorificæq; ſubſtãtię, qua ĩ rõne ad uinũ tẽp̱atũ maxime reſpicere oportet. De uini igit̃ naturali tẽperatura, deq; eius alendi medẽdiq; potẽtia dicta ſufficiant.

¶Venetiis. M. D. XXXV.

O
ſ